

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

II. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

BUDAPEST 1973.

A szám munkatársai: Attányi Károlyné (A. Kné), Balassa Iván (B. I.), Balassa M. Iván (B. M. I.), Bellon Tibor (B. T.), Füzes Endre (F. E.), Grófik Imre (G. I.), Gunda Béla (G. B.), Halász Péter (H. P.), Hofer Tamás (H. T.), Kecskés Péter (K. P.); Kisbán Eszter (K. E.), Kresz Mária (K. M.), Magyar Róza (M. R.), Paládi-Kovács Attila (P. K. A.), Pázsit Zsuzsanna (P. Zs.), Sárkány Mihály (S. M.), Szabó László (Sz. L.), Szépmártoni Zoltán (Sz. Z.) és Veres Péter (V. P.).

Szerkesztő: Kecskés Péter

Szerkesztőségi cím: 1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.

Szerkesztőségi titkár: Anka Mária

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Kézirat gyanánt

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság új tagjai

1972 második felében a választmány 22 tagfelvételi kérelmet hagyott jóvá, így társaságunk rendes tagjai sorába léptek: Báthory János — Bp.; Bisztray Ádám — Bp.; Csánky Zsuzsa — Bp.; Cserhádi Borbála — Bp.; Csorba Csaba — Bp.; Glózer László — Bp.; Hubai Gyöngyi — Miskolc; Kisvárdai Károly — Szeged; Kovács Ákos — Bp.; Kovács Ferencné — Bp.; Kovács István — Bp.; Landgráf Katalin — Bp.; Légrády Csobán — Bp.; Mandik Ibolya — Bp.; Ördögh László — Bp.; Schlosser Béla — Bp.; Szabó Kinga — Bp.; Száraz György — Bp.; Szirmay Tamás — Bp.; Szittner Andrea — Bp.; Táky Gyula — Bp.; Tatár Mária — Bp. Társaságunknak 1973. január 1-én 525 rendes tagja van.

A Néprajzi Társaság 1972 december havi rendezvényei

December 6-án az Akadémia Elnöki Tanácsstermében került sor az Anyagi Kultúra Szakosztály felolvasó ülésére, melynek előadója **Vincze István**, az MTA Néprajzi Kutatócsoport igazgatóhelyettese volt. Előadásának címe: Rendszeri és történeti problémák a kelet-európai borkultúrában. Az előadó balkáni és transzkaukázusi gyűjtőútja anyagával mutatta be az északkelet-magyarországi és a kelet-európai borkészítés történeti összefüggéseit. A diavetítéssel kísért előadáshoz **Filep Antal**, **Kecskés Péter** és **Sárkány Mihály** fűzött észrevételeket, ezekben hangsúlyozták a nagy mennyiségű eddig ismeretlen anyag jelentőségét és a kutatás módszertani sokoldalúságát.

A Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya és a TIT budapesti Néprajzi Csoportja rendezésében december 13-án a Kossuth Klubban került sor **Zoja Petrovna Szokolova** kandidátus előadására. A moszkvai Akadémiai Intézet munkatársa Az obi-ugorok hitvilága címmel adott elő.

Vándorgyűlés és gyűjtőtálalkozó

A Néprajzi Hírek 1972. 108. oldalán jelzett társasági vándorgyűlés (1973. március 2—4.) Mohács városa 1972. december 14-i lemondásának következtében elmarad. A vándorgyűlés az év későbbi időpontjában történő megtartása a rendezvényprogram zsúfoltsága miatt nem lehetséges. A társaság elnöksége, választmánya és titkársága hatáskörén belül mindent megtett a mohácsi vándorgyűlés megrendezéséért, a sikeres lebonyolítás feltételeinek megteremtéséért. 1974-ben Szolnokon megtartandó vándorgyűlés került Társaságunk programtervezetébe.

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VII. Országos Találkozója 1973. augusztus 18—20-án kerül sor Kalocsán. A gyűjtőtálalkozó a IV. Dunamenti Folklór Fesztivál keretében kerül megrendezésre. Az országos intézmények részéről a Néprajzi és Nyelvtudományi Társaság, a Néprajzi Múzeum, valamint a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága, a helyi szervek közül Bács-Kiskun megye Tanácsa és Kalocsa város Tanácsa vesznek részt, illetve támogatják a rendezvényt. A gyűjtőtálalkozó programja az évek során kialakult keretekben történik: munkaülések (anyag kultúra, nyelvjáráskutatás, végül folklór), „szabad fórum”, tanulmányi kirándulás és művészeti programok, amelyekhez bőséges választékot szolgáltatnak a Folklór Fesztivál bemutatói.

Társasági kiadványok

A Néprajzi Társaság 1971. évi **Bán Aladár** emlékünnepe elhangzott előadások és hozzászólások szövege a várpalotai városi tanács és társaságunk közös kiadványaként jelenik meg. A 8 ívnyi kézirat ifj. **Kodolányi János** és **Voigt Vilmos** szerkesztésében 1972 decemberében nyomdába került.

Száz éve, hogy **Orbán Balázs hatkötetes munkája**, a Székelyföld leírásának utolsó kötete megjelent. A néprajztudomány e fontos forrásának újryomása időszerű feladattá vált, így Társaságunk választmányának határozata alapján a titkárság megkezdte a megjelentetéshez szükséges előkészítő munkát.

Az **Ethnographia** 1972 4. számában **Ortutay Gyula** a Magyar Népköltési Gyűjtemény száz évéről emlékezik meg. **Sándor István** cikkének címe: Dózsa György a magyar néphagyományban. A „Tanulmányok” rovatban három település-építkezési témájú munka szerepel: **Vargha László**: Községi és családi hagyomány az építkezésben, **Filep Antal**: Baromudvaros

telekelrendezés a Délkelet-Alföldön a XVIII—XIX. században, **Maksay** Ferenc: Telekrend és népesedés a Sopron megyei Cirákon (1366—1856). A „Kisebb közlemények” között **Knézy** Judit adatokat közöl a XVIII. századi somogyi faépítkezéshez, **Takács** Lajos pedig kincsesó történetet tesz közzé 1759-ből. A „Kutatók, életművek” rovatban Diószegi Vilmos munkásságának bibliográfiája és a jeles kutatóról Ortutay Gyula megemlékezése szerepel. A „Kiállítások, múzeumok” rovatban **Balassa M.** Iván az Ezredéves kiállítás Néprajzi Falujáról közöl tanulmányt. A „Kronika, tudománytörténet” rovatból **Tóth** János népi építészeti falukutatásainkról (1958—1971) írott beszámolóját jelezzük.

SZEMÉLYI HÍREK

A Néprajzi Múzeum munkatársainak kitüntetése

A Néprajzi Múzeum centenáriumi ünnepe alkalmával 1972. október 9-én Garamvölgyi József művelődésügyi miniszterhelyettes kormány- és miniszteri kitüntetésekkel adta át a Néprajzi és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum dolgozóinak. A Munka Érdemrend ezüst fokozata kormánykitüntetéssel kapta: dr. **Kodolányi** János főigazgatóhelyettes, dr. **K. Kovács** Péter osztályvezető és Márkusné dr. **Kresz** Mária múzeológus. A Munka Érdemrend bronz fokozata kitüntetéssel dr. **Boglár** Lajos és dr. **Takács** Lajos osztályvezetők kapták meg. A miniszteri kitüntetések közül a Szocialista Kultúra érdemérmét kapott **Franciscy** József fényképész és **Podhola** Istvánné restaurátor. **Baranyai** Erzsébet adminisztrátor és **Szedler** Mihály asztalos Kiváló dolgozó lett. Miniszteri dicséretben részesültek **Attányi** Károlyné és **Szántó** Józsefné ügyintézők, **Temleitner** József főmérnök, dr. **Flórián** Mária és **Keckés** Péter múzeológusok.

Egyetemi doktorok

Cseh István középiskolai tanár 1971-ben nyújtotta be a JATE Néprajzi Tanszékére egyetemi doktori disszertációját, és tett egyetemi szigorlatot. A téma címe: „A nagycsaládréteg emlékei és maradványai a Sárközben és Pécsvárad környékén”. A témát Ferenczi Imre egyetemi docens tűzte ki.

Füvessy Anikó, a tiszafüredi Kiss Pál Múzeum múzeológusa 1972 júniusában a KLTE Néprajzi Tanszékén egyetemi doktori szigorlatot tett. Disszertációjának címe — melyet Gunda Béla egyetemi tanár tűzött ki — „Népi méhészet Észak-Borsodban” volt.

Dömötör Ákos, a Népművelési Intézet főelőadója 1972 júliusában az ELTE Folklore Tanszékén egyetemi doktori szigorlatot tett. Disszertációjának témája: „Affinitás-vizsgálatok a Borsófiú mese ukrán és magyar változataiban”. A témát Ortutay Gyula akadémikus tűzte ki.

Hegy Imre, a Néprajzi Múzeum múzeológusa 1972 decemberében az ELTE-n egyetemi doktori szigorlatot tett. Disszertációjának címe: „Népi

erdőkielés történeti formái (Bakonycsernye erdőgazdálkodása az utolsó kétszáz esztendőben)”. A témát kitűzte Tálasi István tanszékvezető egyetemi tanár. Hegyi Imre témájában a következő résztanulmányokat publikálta: Az erdei fakitermelés Bakonycsernyén (NK 1958), A fa fuvarozása a bakonycsernyei erdőkben (NK 1959), A fahamu felhasználása (Ethn. 1960) és Gyűjtögető gazdálkodás az észak-keleti Bakonyban (Ethn. 1970).

A Néprajzi Múzeum és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársai külföldön

1972. augusztus 21—30. között a romániai szabadtéri néprajzi múzeumok megtekintése céljából csoportos tanulmányúton vett részt **Balassa M. Iván** csoportvezető, **Biró Friderika** és **Flórián Mária** múzeológus, **Hoffmann Tamás** főigazgató, **Kovács István** építész, **Szege Bálint** igazgató és **Temleitner József** főmérnök.

Kardos László tudományos főmunkatárs 1972 március—május hónapokban ösztöndíjjal vallástörténeti kutatásokat végzett Olaszországban.

Csilléry Klára osztályvezető a bécsi Egyetemi Néprajzi Intézet és az alsó-ausztriai tartományi tanács rendezte szabad egyetemen vett részt 1972. július 23. és augusztus 6. között. A Geras-ban megtartott kurzuson a magyar népművészetről és népi bútorokról tartott előadást.

Boglár Lajos osztályvezető Rómában az 1972. szeptember 2-től 18-ig tartó 40. Nemzetközi Amerikanisztikai Kongresszus munkájában vett részt, ahol előadást is tartott.

Hofer Tamás tudományos titkár 1972. május 9—17. között Kairóban részt vett a Nemzetközi Néprajzi Konferencián. Október 22—31. között pedig Smolenicében volt, itt a Szlovák Tudományos Akadémia nemzetközi konferenciáján előadást tartott „A virágzó parasztról a késő paraszti kultúrára való átmenet: módszertani megjegyzések és megfigyelések Magyarországból” címmel.

Földes László csoportvezető a Szovjet UNESCO Bizottság meghívására a „Közép-Ázsia művelődéstörténete” c. nemzetközi kongresszuson vett részt, ahol előadást is tartott. A konferencia 1972. szeptember 26. és október 5. között került megrendezésre a Türkmen SzSzSzk fővárosában, Ashabadban.

Kodolányi János főigazgató-helyettes 1972 augusztában 5 napot Bukarestben töltött, ahol a Néprajzi Múzeum vezetőivel néprajzi tárgyak cseréjéről tárgyalt.

Gráfik Imre múzeológus 1972. augusztus 21-től egyhónapos tanul-

mányúton járt Lengyelországban, ahol a szabadtéri múzeumokkal ismerkedett meg, építkezés és közlekedés témákban végzett kutatást.

Bíró Friderika múzeológus 1972. október 15—30. között az NDK-ban a mecklenburgi és lausitzi szabadtéri néprajzi gyűjteményeket tanulmányozta.

Flórián Mária múzeológus 1972. október 12-től november 11-ig Csehszlovákiában volt tanulmányúton. Szlovákiában népi építészeti kutatást végzett, és megtekintette a szabadtéri múzeumokat.

Égető Melinda 1972 november első hetében a szófiai és plovdivi néprajzi múzeumok anyagát tanulmányozta.

Hoffmann Tamás főigazgató és **Molnár Mária** osztályvezető 1972 november második felében Leningrádban részt vettek a Szovjetunió Népeinek Néprajzi Múzeuma által rendezett tudományos ülészakon, tanulmányozták a múzeum gyűjteményét és nyilvántartási rendszerét. A főigazgató „A magyar népi műveltség interetnikus kapcsolatai” címmel tartott előadást.

A múzeumi munkatársak külföldi kiállításrendező munkájáról a Néprajzi Hírek 1972. 32—33. oldalain adtunk hírt. Ecsedy Csaba szudáni tanulmányútjáról (1972. 80—83.) és Égető Melinda zentai kiállításelőkészítő munkájáról (1972. 79—80.) is beszámoltunk. Kresz Mária az ausztriai kerámia-szimpozion eredményeit jelen számunkban ismerteti.

A. Kné

Kutatók külföldről

A Néprajzi Múzeum centenáriumi ünnepségén és az európai néprajzi múzeumok történetét, fejlődését és jövőjét tárgyaló tudományos konferencián (1972. október 9—11.) a múzeum meghívására a következő tudósok vettek részt: dr. Tancred **Bănăţeanu**, a bukaresti Népművészeti Múzeum igazgatója; dr. Klaus **Beitl**, a bécsi Néprajzi Múzeum főmunkatársa; dr. Karl **Gardberg**, a helsinki Soumen Kasallismuseo igazgatója; dr. Jorma **Heinonen**, a finn Soumen Museoliitto titkára; dr. Wolfgang **König**, a lipcsei Museum für Völkerkunde igazgatója; dr. Jan Krysztof **Makulski**, a varsói Néprajzi Múzeum igazgatóhelyettese; dr. Alexej **Peterson**, a tartui Néprajzi Múzeum igazgatója; dr. Alena **Plessingerova**, a prágai Néprajzi Múzeum igazgatója; dr. Holger **Rasmussen**, a Dansk Folke-museum igazgatója; dr. Arno **Schönberger**, a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum igazgatója; dr. Zsivka **Sztamenova**, a plovdivi Néprajzi Múzeum tudományos munkatársa és dr. Slobodan **Zečević**, a belgrádi Néprajzi Múzeum igazgatója.

rajzi Múzeum igazgatója és dr. Sepp **Walter**, a grazi Steierisches Volkskundemuseum igazgatója.

Dr. Ju. V. **Bromlej** akadémiai levelezőtag, a SzTA moszkvai Néprajzi Intézet főigazgatója, a Magyar-Szovjet Történész Vegyesbizottság alelnöke 1972. december 7-én az MSzBT meghívására Budapestre érkezett. Tíz napig tartó látogatása során találkozott a magyar néprajz vezető személyiségeivel, ellátogatott Kecskemétre és Debrecenbe. December 15-én az Akadémia központi épületében előadást tartott „Az etnikai folyamatok és a Szovjetunió nemzetiségi politikája” címmel, a Szovjetunió megalakulásának 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülészakon. Bromlej professzor tárgyalásokat folytatott az „Etnosz és etnográfia” c. könyvének magyar nyelvű kiadásáról is.

Dr. **Lilija Peneva-Szabeva** kandidátus, a szófiai Akadémiai Néprajzi Intézet munkatársa 1972. december 14—21. között Budapesten tartózkodott. A bolgár—magyar néprajzi tárgyak cseréjéről tárgyalt a Néprajzi Múzeum vezetőivel, továbbá a közösen kutatható témákra tett hasznos javaslatokat.

Ksenija **Marković** etnográfus, a horvátországi műemléki felügyelőség munkatársa (Zágráb) 1972. decemberében érkezett Magyarországra. Öt-hónapos tanulmányútja során megismerkedik a magyar szabadtéri múzeumokkal és gyűjteményekkel, valamint a magyarországi dél-szláv kutatással.

Radmila **Filipović-Fabijanić** folklorista, a szarajevói Néprajzi Múzeum tudományos kutatója 1972. decemberében tíz napig tartózkodott hazánkban. Magyar és dél-szláv falvakban járt, ahol néphit és gyógyítás témákban végzett gyűjtőmunkát.

Kutatók, kinevezések, előadó utak

Újszászy Kálmán (sz. 1902), a sárospataki faluszeminárium alapítója, a református egyházművészeti gyűjtemény vezetője 70 éves. A jeles kutatónak és pedagógusnak Társaságunk elnöke, Ortutay Gyula táviratban tolmácsolta tagságunk jókívánságait.

Balogh István (sz. 1912) kandidátus, a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár igazgatója 60 éves. Tanulmányaiban főként az alföldi állattartás és földművelés történeti néprajzi kérdéseit vizsgálja.

A művelődésügyi miniszter az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklore Tanszékén 1971. szeptemberében címzetes egyetemi docensé minősítette dr. **Bodrogi Tibort**, az MTA Néprajzi Kutató Csoport osztályvezetőjét.

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén címzetes egyetemi docensi címmel tüntette ki a művelődésügyi miniszter 1972 júliusában dr. **Szabadválvi Józsefet**, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársát, aki a debreceni tanszéken az 1972/73. tanév első felében Magyar népművészet címmel kezdte meg előadásait.

Füvessy Anikó múzeológust 1972. július elsején a tiszafüredi Kiss Pál Múzeum igazgatójává nevezték ki, aki korábban a múzeum munkatársa volt.

Novák László a KLTE néprajz—földrajz szakán végzett, s 1972. július elsején kapta meg igazgatói kinevezését a nagykőrösi Arany János Múzeumba.

Gulyás Éva múzeológus, aki korábban a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum munkatársa volt, 1972. július 1. óta a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársaként a jászberényi Jász Múzeumban tevékenykedik.

Barna Gábor múzeológus, aki a KLTE néprajz szakán végzett, a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársaként a kunszentmártoni helytörténeti gyűjteményt gondozza 1972. szeptember elseje óta.

Ferenczi Imre, a JATE egyetemi docense 1972 szeptemberében Szovjetunióban járt az ungvári Állami Egyetem vendégeként. Ungvárott előadásokat tartott a magyar nyelv- és irodalomszakos egyetemi hallgatóknak népköltészeti témákról. Ezenkívül néphagyomány gyűjtést végzett Kárpát-Ukrajna magyar lakosságú falvaiban.

A finn fél meghívására az 1972/73. tanév őszi felében **Voigt Vilmos**, az ELTE Folklóre Tanszékének adjunktusa a helsinki egyetem népköltészeti tanszékén a modern folklórisztikai módszerekről, a turkui egyetem népköltészeti és vallástudományi tanszékén a magyar folklórról és folklórisztikáról adott elő. Az összevont félévi órákra október—december hónapokban került sor. 1972. november 6-án a Népéletkutatók Társaságának évi közgyűlésén a számítógépek néprajzi kutatásban való alkalmazhatóságáról tartott előadást. — Az 1972/73. tanév őszi felében a magyar néprajzról több előadás és beszámoló hangzott el a helsinki egyetem néprajzi tanszékén is, a turkui egyetem néprajzi tanszékén pedig Maija-Liisa Heikinmäki docens feléves előadássorozatát hirdetett a magyar néprajz tárgy köréből.

In memoriam...

Szabolcsi Bence
(1899—1973)

Az MTA Zenetudományi Intézetének igazgatója, a Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanszékvezető tanára, dr. Szabolcsi Bence professzor 74 éves korában, 1973. január 21-én elhunyt. Sokirányú munkásságában többek között Bartók és Kodály zenefolklor kutatásait és eredményeit sikerrel kapcsolta be a magyar és egyetemes zenetörténet áramkörébe. A Magyar Néprajzi Társaság tagja 1923 májusától, s közel ötven éven keresztül figyelemmel kísérte a társaság tevékenységét, abban részt vállalt előadások tartásával, és az Ethnographiában több jelentős cikket publikált: Adatok a közép-ázsiai dallamtípus elterjedéséhez (1940. 242—248.), A régi nagykulturák dallamossága: Az ötfokúságtól a diatóniáig (1946. 1—13.). Két zenetörténeti előadása a LX. évfolyamban jelent meg: Írott hagyomány — élő hagyomány, Makám-elv a népi és művészi zenében címmel. A kiváló zenetudós munkáinak címjegyzéke a Magyar Zenetörténeti Tanulmányok II. kötetében található, mely 70. születésnapjára jelent meg.

Szabolcsi Bence a múltban a jövőt kereste, az elkövetkezőt építette, a jövőt pedig úgy vázolta, hogy az el ne szakadhasson a múltba eresztett gyökerektől: tudós alázat és művészi tisztánlátás vezérelték. Amit Kodály Zoltán ravatalánál elmondott, reá vonatkozóan is visszacseng: „ma odajárul nemcsak a magyar és külföldi zeneélet, nemcsak a magyar zene, hanem az irodalom, a néprajz, a pedagógia, a nyelvtudomány és történelem is, a nemzet szellemi műveltségének minden jelképes hordozója”.

K. P.

Betkowskij Jenő
(1888—1972)

A szolnoki Versegly Ferenc Gimnázium ny. tanára, a szolnoki Damjanich Múzeum munkatársa elhunyt. A néprajz számos területén tevékenykedett, amikor a harmincas évek közepén Györffy István arra ösztönözte, hogy a tiszai fahajóépítés és hajózás kutatásával foglalkozzék. Bejárta az egész Tiszát Tokajtól Szegedig, és a ma már nem gyűjthető kiváló adatokat tanulmányokká formálta. Ezek közül a legjelentősebbek:

A hajósok és hajóácsok mesterségiszavai (Magyar Nyelvőr 1952); Adatok a szolnoki hajósok életéből (Készülődés, indulás, vontatás — Ethnographia 1954. 88—120); Képek az egykori szolnoki fahajózás történetéből (Teletetés — Jászkunság 1954); Fahajók a Tiszán (Élet a hajón — Jászkunsági Füzetek 2. Szolnok, 1955); Tiszai hajósélet (Kikötés, pakolás, ereszkedés, kipakolás — A Damjanich János Múzeum Közleményei 3—4. sz. Szolnok, 1961); A tiszai fahajók építése, javítása, népe (Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv I. kötet. II. rész. Szolnok, 1968). Tudjuk, hogy könyve egészen elkészült és kívánatos lenne annak megjelentetése, hiszen az a tiszai hajózás legteljesebb monográfiájaként néprajzi irodalmunk egyik kézikönyve lehetne. Emlékét kegyelettel őrizzük.

B. I.

ÉVFORDULÓK — MEGEMLÉKEZÉSEK

Kodály-emlékünnepek

Kodály Zoltán a Magyar Néprajzi Társaság védnöke volt, aki 90 évvel ezelőtt, 1882. december 16-án született, s öt éve már nincs közöttünk. A művészeti és tudományos életet megmozgató Kodály-év rendezvényesorozata a kecskeméti Kodály-szemináriumtól a televízió Kodály-énekversenyéig, a rádióban emlékműsorok, méltató cikkek, bibliográfiai és szaktanulmányok sora bizonyította, továbbá újabb oldalairól tárta fel a magyar és nemzetközi zeneművészetben és zenetudományban betöltött korszakos szerepét.

A Kodály-évet a Magyar Tudományos Akadémia és a Művelődésügyi Minisztérium emlékülése, valamint az MTA Zenetudományi Intézet és Népzene kutató Csoportja nemzetközi zenetudományi konferenciája zárta (1972. december 14—16.). Az emlékülés megnyitóján az akadémia elnöke, **Erdey-Grúz** Tibor hangsúlyozta, hogy Kodály a zene, a népművelés és a pedagógia területén kifejtett tevékenysége magábanálló, páratlan. **Ajtai** Miklós miniszterelnökhelyettes üdvözlő beszédében a Kodály-mű egységét húzta alá, amelynek anyanyelve a népzene volt. **Szabolcsi** Bence akadémikus utalt arra a fontos szerepre, melynek során Bartókkal néhány évtized alatt a bécsiesen sznob és cigányosan műkedvelő városi zenei gondolkozást magyarrá és európaivá formálták, továbbá Kodály európai helyét illetően szólt arról az igényes határozottságról, amellyel megtett mindent annak érdekében, hogy a népzene kitörjön osztályszerű korlátai közül, s „mindenki hangjává” legyen. **Ortutay** Gyula akadémikus „Mire tanít Kodály Zoltán életműve?” c. előadásában vázolta azt az utat, amelyen a magyar népzene kutatás világszerte példája lett az általános zene-folklorisztikának. Rámutatott Kodály munkásságának elvi és módszertani jelentőségére, az elmélet és a gyakorlat elválaszthatatlan egységére, kutatásának történeti jellegére, valamint művének teljes humánumára és nemzetnevelő erkölcsi pátoszára.

A nemzetközi zenetudományi konferencián két kerekasztal megbeszélésre került sor. **Bárdos** Lajos referátumához kapcsolódva a heptatonía secunda, mint sajátos hangrendszer és módus Kodály műveiben, **Vargyas** Lajos referátumában pedig a népzene kutatás eredményei Kodály alkotá-

saiban témák szerepeltek. A külföldi előadók a következő címekkel tartottak előadást: Percy M. **Young** (Anglia): Kodály és az angol kórusmuzsika, Rudolf **Klein** (Ausztria): Kodály és az Universal Edition, Ivan **Martinov** (Szovjetunió): Kodály zenéje a Szovjetunióban, Witold **Rudziński** (Lengyelország): Néhány ritmuselméleti megfigyelés, Diego **Carpitella** (Olaszország): Szerkezet és hagyomány Kodály alkotásaiban, Doru **Popovici** (Románia): Kodály gyermekkórusának polifóniája. Ez alkalommal került sor Kodály Zoltán emléktáblájának leleplezésére egykori lakóhelyén, a Népköztársaság útján.

Az 1973. év is évfordulóiban, a zenefoklór szempontjából megemlékezésre méltó eseményekben gazdag lesz. Hatvan évvel ezelőtt Kodály és Bartók együtt nyújtotta be a Kisfaludy Társasághoz „Az új egyetemes népdalgyűjtemény tervezetét”-t, amelynek anyaga ma már hat vaskos kötetben olvasható. Ötven éve, 1923-ban született Kodály egyik legjelentősebb műve, a Psalmus Hungaricus. Társaságunk 1943-ban Kodály 60. születésnapja alkalmából emlékkönyvet adott ki.

A Néprajzi Múzeum centenáriumi tudományos ülészaka

A Néprajzi Múzeum és a hazai néprajzi múzeológia százéves történetének bemutatása mellett a tudományos tanácskozás a külföldi előadók révén az európai néprajzi múzeumok kialakulásának, gyarapodásának és jövőbeli törekvéseinek keresztmetszetét adta. A Tudományos Akadémián 1972. október 10-én megtartott tanácskozás délelőttjén **Gunda Béla** egyetemi tanár elnökölt. Az első előadó Slobodan **Zecević**, a belgrádi Néprajzi Múzeum igazgatója volt, aki francia nyelvű előadásában a vezetése alatt álló intézmény fejlődését és perspektíváit mutatta be. Az 1846-ban alakult Szerb Nemzeti Múzeumnak már volt néprajzi gyűjteménye, azonban a múzeum alapításának idejét 1901-re teszik. A jelentős háborús veszteségeket szenvedett intézménynek ma 42 alkalmazottja van (15 néprajzkutató), s több mint 52 000 tárgyról található dokumentáció. 1975-ig a belgrádi múzeum új épületet kap. — Angol nyelvű előadásában Holger **Rasmussen**, a koppenhágai Dán Néprajzi Múzeum igazgatója is a nemzeti mozgalmakban találta meg intézménye megalapítására ösztönző törekvéseket. Kutatási irányuk változásáról elmondta, hogy az evolucionisztikus és etnikus elképzelések helyett a társadalmi mozgatóerők előtérbe állítását hangsúlyozzák. — Tancred **Bănăţeanu**, a bukaresti Népművészeti Múzeum igazgatója francia nyelvű előadásában a néprajzi múzeumok funkcióiról beszélt korunk kulturális struktúráiban. A kiállításokra össz-

pontosította a figyelmet, s a kommunikációelmélet fogalmait használva szólt azokról az információkról, amiket különböző csatornákon a múzeumi kiállítás közvetíteni képes. A bukaresti múzeum az elmúlt években nyithatta meg kiállítását új elhelyezésben. — Zsivka **Sztamenova**, a plovdivi bolgár „Néprajzi Nemzeti Múzeum” munkatársa saját múzeumán keresztül mutatta be a bolgár néprajzi múzeológia történetét. Kiállításaikban összefüggő tárgycsoportokkal életformákat kívánnak megjeleníteni, s beszámolt arról is, hogy most építik a múzeum szabadtéri gyűjteményét.

A délutáni előadásorozat elnöke **Ortutay Gyula** akadémikus volt, aki a program szerinti következő előadót, **Kustaa Vilkona** finn akadémikust kimentette, mert nem tudta megtartani „A cége és a háló” c. előadását. Ezután **Alexej Peterson**, a tartui Észt Néprajzi Múzeum igazgatója a népi építkezésre vonatkozó gyűjtések információtárolásának kérdéseiről beszélt. A múlt század második feléig visszanyúló tudománytörténeti előzmények után képet rajzolt saját múzeumának 1959-től egyetemi hallgatók bevonásával, szervezeten folytatott parasztudvar felméréseiről. Évente több ezer műszaki rajzot eredményező munka a berendezések és a gazdasági-társadalmi állapot teljes dokumentálására kiterjed. — Német nyelvű előadását **Jorma Heinonen**, a Finn Múzeumszövetség főtitkára „Központi és helyi múzeumok Északon” címen tartotta meg. Múzeumtörténeti áttekintésében beszámolt arról a jelentős múzeumi hálózatról, amely önkéntesen, egyesületi jelleggel szerveződött, s amit a Finn Múzeumszövetség fog össze. — **Jan Krzysztof Makulski**, a varsói Néprajzi Múzeum igazgatóhelyettese „A néprajzi múzeum kultúra alakító funkciója a szocialista társadalomban” c. előadást francia nyelven mondta el. Lengyelországi példákon keresztül mutatta be a kultúra általános és praktikus megfogalmazásából adódó feladatokat. Hangsúlyozta a kultúráról való általános érvényű ismeretek elmélyítésének jelentőségét.

A tanácskozást követő néprajzi filmvetítés után az Akadémia Tudós Klubjában a Néprajzi Múzeum fogadást adott az ülés résztvevőinek.

Október 11-én a külföldi vendégek budapesti múzeumokat látogattak meg, megtekintették a Nemzeti Múzeumban a „Néprajzi Múzeum kincsei” c. kiállítást. A Néprajzi Múzeumban ez alatt a centenáriumi rendezvényeken részt vevő vidéki múzeológus kollégák és a Néprajzi Múzeum munkatársai **Hoffmann Tamás** főigazgató vezetésével értekezleten vitatták meg az előző két nap előadásaihoz kapcsolódva, a néprajzi kutatás és a néprajzi múzeológia aktuális kérdéseit, tudománytörténeti örökségünk értékelésének és értelmezésének problémáit.

A centenáriumi rendezvények utolsó napján, október 12-én, a külföldi vendégek a Néprajzi Múzeum számos munkatársával a Dunakanyar-

ba tettek kirándulást, s visszafelé a Szabadtéri Néprajzi Múzeum szentendrei építkezését tekintették meg. A helyszínen került sor a telepítési terv ismertetésére és rögtönzött szakmai megbeszélésekre.

A centenáriumi tudományos ülésszak előadásai reprezentálták, hogy Európa nagyobb felében a néprajzi múzeumok a nemzetté válás folyamataiban a nemzeti kultúra céljait szolgálták. sokszor ez a szomszédos népek és a kevéssé ismert földrészek műveltségének együttlátásával párosult, s ebben a kulturális misszióban a budapesti Néprajzi Múzeum kontinensünk egyik leggazdagabb szakintézményévé fejlődött. (A Néprajzi Múzeum történetéről és a centenáriumi ünnepegekről: Néprajzi Hírek 1972. 66—70. oldalakon.)

Megemlékezések

Tíz évvel ezelőtt, 1963. február 16-án hunyt el **Lajtha** László zeneszerző és népzene kutató. Bartók Béla már 1921-ben „mint kiemelkedően tehetséges és vállalkozó szellemű komponistá”-ról nyilatkozik. Kodály Zoltán így emlékezik meg róla: „Még egy harmadik is tartozott hozzánk . . . ő is népdalgyűjtő volt, és az én tanítványom. De ő megint egészen másképpen reagált a népzeneire; sokáig élt Párizsban, és a franciák a párizsi iskolához számítják, bár műveiben félreismerhetetlenek a magyar nyomok. Természetesen egy más egyéniséggel átszőve, és ennek következtében mással össze nem téveszthetően”. Lajtha a felszabadulás utáni években a magyar zenei élet egyik legaktívabb tagja volt. Rövid ideig a Néprajzi Múzeum főigazgatójaként a háborús pusztítások után elsőnek rendezte a múzeum nemzetközi rangú fonogram-henger gyűjteményét. A Néprajzi Múzeum igazgatósága Farkasréti temetőben lévő sírját megkoszorúzta.

Harminc éve, 1943. július 1-én hunyt el **Madarassy** László néprajztudós, aki az 1930-as évek elején a Néprajzi Társaság főtitkára volt. Az Ethnographiát hosszabb időn keresztül Solymosy Sándorral együtt szerkesztette. A magyar pásztorélet kiváló kutatója a Néprajzi Múzeum munkatársaként, rövidebb ideig igazgatójaként tevékenykedett.

1943. február 26-án, harminc évvel ezelőtt halt meg **Heller** Bernát orientalista és irodalomtörténész, akinek a keleti folklórral kapcsolatban jelentős tanulmányai jelentek meg. 70. születésnapjára megjelent emlékkönyvben (Bp. 1941) található műveinek jegyzéke.

K. P.

TUDOMÁNYOS MUNKA

Tanácskozások és konferenciák

1972. november 15—20. között Budapesten első ízben tartottak magyar és szovjet történészek, régészek és néprajzosok közös **munkaértekezletet** a magyar, valamint a többi finnugor nép őstörténetére vonatkozó nézetek kölcsönös kicserélése céljából. Az összejövetelen megvitatásra került **Bartha Antal** A magyar őstörténet kutatásának eredményei és elméleti módszertani problémái c. referátuma, amely az előkészületben lévő Tizkötetes Magyar Történet I. kötetének fő kérdéseit vázolta. A megbeszélésre Magyarországra érkezett **A. P. Okladnyikov** akadémikus, Szibéria régészetének és paleonéprajzának kiemelkedő ismerője, a Magyar-Szovjet Történész Vegyesbizottság új szovjet elnöke, továbbá **V. P. Susarin**, a Vegyesbizottság titkára, aki nemrég nyújtotta be az SzTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézetébe Magyarország gazdasági, politikai és etnikai története a X. századtól a XVIII. századig c. tudományok doktora disszertációját. Ugyancsak részt vett az üléseken **J. G. Janyin**, a Lomonoszov Egyetem Régészeti Tanszékének professzora.

V. P.

Az észak-magyarországi regionális társadalomtudományi vizsgálat, a **palóc kutatás** munkatársai 1972. november 16-án Gyöngyösön tanácskozást tartottak. A részt vevő harminc kutató előtt **Bakó Ferenc** ismertette az 1972. évi eredményeket és a **palóc monográfia** tervezetét. A **felderítő kérdőív**et összesen 444 kutatóponton gyűjtötték össze, s még 269 községben kell elvégezni a munkát. Beszámolójában elmondta, hogy örvendetesen megnőtt a már eddig kiadott 13 kérdőív alapján történt **témagyűjtések** száma. — A megbeszélés során a következő megállapodások születtek. A népzenei gyűjtésre az egri Tanárképző Főiskolán kutató csoport alakult, s főleg Heves megyei falvakban végzik el a témagyűjtést. A zenei anyag kottázását az egri zeneiskola készíti el. A nyelvjárási anyag gyűjtése az egri Szilágyi Erzsébet Gimnázium szakkörében megindult, s a kutatásban részt vevő többi megyének is segítséget tudnak nyújtani. A felderítő kérdőív gyűjtésébe fokozottan kell a szakköröket és egyetemi hallgatókat bevonni. A KLTE Néprajzi Intézete Mátraderecskén a falu-

monográfiához szükséges gyűjtéseket befejezi, és 1973 év végéig elkészíti a kéziratot. A témakérdőívek gyűjtőinek anyagát a munkaközösségek vezetői bírálják el, s javaslatot tesznek a gyűjtésért kifizethető összegre. Minden második hónapban rövid stencilezett tájékoztatót értesíti az egr múzeum a kutatásban részt vevőket, hogy mely községekben milyen témában folyt gyűjtés, illetve érkezett be anyag. A szervező bizottság megbízta Kocsis Gyula egyetemi hallgatót a **bibliográfia** elkészítésével. A pá-lóc monográfia elkészítésének szempontjai és az egyes fejezetek tematikájának megbeszélése céljából 1972. december 6-án a fejezetek szerkesztői megbeszélést tartottak Budapesten.

K. P.

A III. Dél-dunántúli Népművészeti Hét rendezvényei között került sorra a terület **kerámiaműhelyeinek** ismertetésére. 1972. október 7-én Pécsen a TIT Bartók Klubjában **Andrásfalvy Bertalan** egy eddig ismeretlen fehéredényes hetvehelyi mester munkásságát ismertette. **Dankó Imre** a magyarhertelendi kézikoronggal dolgozó női korsókészítők munkásságát mutatta be. **Zentai János** a bakócai, **Knézy Judit** a Somogy megyei fazekasközpontokat értékelte. Újabb kutatási eredményeket tett közzé **Mándoki László** Siklós, **István** Erzsébet pedig Mórágyszék fazekasságáról. Mohács korsós és fazekas mesterségeinek anyagát **Sarosácz György** foglalta össze. Fenti előadások után **Kresz Mária** „A Dél-Dunántúl kerámiáinak helye a magyar és az európai kerámiaművészetben” címmel mutatott rá a gazdag néprajzi és iparművészeti anyag történeti kérdéseire, valamint összefüggéseket értékelt a magyarországi és a szomszédos országok fazekasművés-ségével kapcsolatban.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Hónap megnyitása után 1972. október 5-én **kerámiatörténeti előadásorozatra** került sor Miskolcon. **Kresz Mária** összefoglalóan szolt a borsodi fazekasság magyar kerámia-kultúrában betöltött helyéről, majd részletesen foglalkozott a feltételezhető miskolci kerámiastílus kérdéseivel. **Czeglédi Ilona** „A diósgyőri vár cserépanyagának régészeti tanulságai” címmel a várásatás anyagát, a formakincs statisztikai összetételét ismertette. **Román János** a sárospataki fazekassággal kapcsolatos korábbi kutatásait foglalta össze. **Kiss Ákos** az szakmagyarországi keménycserépgyártás központjairól, **Katona Imre** a miskolci kerámiáról tartott iparművészettörténeti kérdéseket tárgyaló előadást.

K. M.

A Múzeumi és Műemléki Hónap keretében 1972. október 4—5-én Nyíregyházán **népi műemlékvédelmi tanácskozást** tartottak. A résztvevők (Szabolcs-Szatmár, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú és Heves megye néprajzos és műemlékvédelmi szakemberei, az országos szervek képviselői és a rendező megye honismereti szakkörvezetői) **Barcza Géza**, az OMF osztályvezetőjének „Népi műemlékeink védelme” című előadását hallgatták meg. Az előadó sok érdekes számadattal érzékeltette a népi műemlékvédelem helyzetét és jövőjét. A Nyíregyházán épülő Sóstói Falumúzeum néprajzi tervét ismertette **Erdélyi Zoltán** „A népi építészet kutatása és eredményei a regionális területen” c. előadásában. **Mendele Ferenc** mérnök, az OMF műteremvezetője azokat a szükségszerű összefüggéseket ismertette, melyek a megyei műemléki kataszterek és a népi műemlékvédelem között vannak. „Szabolcs-Szatmár megyei feladatai a műemlékek védelmében” címmel megtartott előadásában **Papp Ágoston**, a Megyei Tanács VB Művelődési Osztályának főelőadója a tanácskozás résztvevőinek a már elért eredmények mellett a jövő terveiről is beszámolt. Az előadásokat követő vitában a felkért hozzászólók: **Bakó Ferenc** Heves megye, **Angyal László** Hajdú-Bihar megye népi műemlékvédelmi helyzetét ismertették. **Erdész Sándor**, a Jósa András Múzeum munkatársa a Sóstói Falumúzeum építéséről számolt be. A tanácskozás résztvevői megtekintették a regionális szabadtéri néprajzi múzeum elkészült építményeit, október 5-én pedig tanulmányi kiránduláson tanulmányozták a megye népi műemlékeit.

B. M. I.

Kérdőívek és útmutatók

Megjelent „**Baranya néprajzi atlasza**” kérdőíve (Pécs, 1972. 50 oldal, 1000 példány). A 80 kérdéscsoportot tartalmazó kérdőív a Magyar Néprajzi Atlasz és a Szolnok megye Néprajzi Atlasza kérdőíveinek felhasználásával készült. A kérdéscsoportok összeállításában részt vettek: **Andrásfalvy Bertalan**, **Barabás Jenő**, **Füzes Endre**, **Kisbán Eszter**, **Sarosácz György** és **Zentai János**, szerkesztette: **Mándoki László**. A megyei atlasz 416 kutatóponton kerül felgyűjtésre. A munkát a pécsi Janus Pannónius Múzeum Néprajzi Osztályának munkatársai és az MTA Dunántúli Tudományos Intézetének kutatói végzik elsősorban, egyetemi hallgatókat és külső munkatársakat is bevonva.

M. R.

A tematikus kutatás segítői a palóc kutatás **Módszertani Közlemények** sorozatában, sokszorosított formában megjelentetett útmutatók és kérdőívek (szerkeszti: **Bakó** Ferenc), amelyek alapján egységes szempontok szerint folyik a gyűjtő munka. 1972-ben három füzet jelent meg: **Balogh** Lajos — **Pelle** Béláné: Kérdőív a palóc nyelvjárási sajtóságok felkutatásához (Eger, 1972. 104 oldal, **Módszertani Közlemények** XIII.), **Bakó** Ferenc: Útmutató Észak-Magyarország falusi településformáinak és népi építkezésének kutatásához (Eger, 1972. 27 oldal + 5 oldal rajz, **Módszertani Közlemények** XIV.) és **Balassa** Iván: Kérdőív a hagyományos palóc szántóföldi földművelés kutatásához (Eger, 1972. 55 oldal, **Módszertani Közlemények** XV.).

K. P.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum épületállományának és berendezési igényeinek megfelelő **kérdőív-sorozat**ot bocsát ki a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának Gyűjtésszervező Csoportja. Az építőtechnikákra, gazdasági épületekre és berendezési tárgyakra vonatkozó ismeretek tematikus feltárásának és összegyűjtésének megkönnyítése céljából a kérdőíveket az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom szervezeti kereteiben küldik szét. A kérdőíveket pályázatra vagy témagyűjtésként lehet feldolgozni: az igényeket kielégítő munkák jutalomban részesülnek. Nyolc kérdőív elkészült, már szétküldésre került négy, további mintegy tíz kérdőív jut el rövidesen a gyűjtőhálózat munkatársaihoz.

P. Zs.

Tematikus kutatások és falumonográfiák

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának **Társadalomnéprajzi Osztálya** 1969 augusztusában alakult meg. A kutatók egyéves belső munkahelyi továbbképzés keretében feldolgozták a falumonográfiák hazai és nemzetközi anyagát. Az elméleti és módszertani felkészülés után az utóbbi harminc év, faluban bekövetkezett társadalmi változásainak vizsgálatát tűzték célul. A Nógrád megyei Varsányt választották kutatópontnak, ahol a 14 éven felüli lakosságról statisztikai adatlapokat készítettek, így a különböző témák vizsgálatának a társadalmi réteghez kötöttség egységes alapját biztosították. Az osztály tagjai 1972-ben két hónapot töltöttek a következő témákra vonatkozó helyszíni gyűjtéssel: a falu külkapcsolatai és politikai arculata (**Bodrogi** Tibor), erkölcsi kérdések (**Jávor** Katalin), gazdasági viszonyok változása (**Sárkány** Mihály), szabadidő (**Szabó** Piros-

ka), rokonság és család (**Zsigmond Gábor**). A varsányi munkálatokban osztályon kívüli munkatársak is részt vettek: egyház és vallás (**Manga János**), életciklus alakulása (**Németh Imre**), párválasztás (**Nagy Géza**), foglalkozási struktúra (**Tagányi Zoltán**), kommunikációs rendszer (**Hoppál Mihály**), ház- és telekhasználat (**Filep Antal**). Az egy kutatóponton végzett „mélyfúrás” a Társadalomnéprajzi Osztály kiemelt tervfeladatát jelenti.

S. M.

Szolnok megye 1967-ben, a **palóc kutatás** indulásakor, mint ötödik megye kapcsolódott be múzeológusi gárdájával és a megajánlott évi tízezer forint kutatási költségével a palóc néprajzi csoport vizsgálatába. E közös munkában vállalta, hogy elsősorban a Szolnok megye területén lévő palóc kirajzásokat vizsgálja, s munkatársai esetről esetre bekapcsolódnak megyén kívül fekvő települések monografikus vizsgálatába is egy-egy tanulmány erejéig, részt vesznek útmutatók összeállításában, szervezik az elkészült felderítő és tematikus kérdőívek gyűjtését. E munka keretében eddig mintegy 25 községben gyűjtötték fel a palóc felderítő kérdőívet a megye múzeológusai, illetve szervezésükben egyetemi hallgatók. Egy korábban megkezdett, tiszazugi községben folyó egyéni munkát, amelynek eddig több dolgozat volt az eredménye, úgy irányítottunk, hogy az a palóc kutatás szempontjait is érvényesítse, mivel az a palóc betelepülés nyomait is mutatja. Az elkészült dolgozatok: **Bottka János Csépa község története** (doktori értekezés a szegedi JATE-n). U. ő: Csépa község szemtermelése; Csépa község kukoricatermesztése; Csépa község szőlőművelése. Diák gyűjtőkkel megkezdjük egy nagyobb zagyvarékesi tematikus munka előkészületeit. Mindezek a korábban megkezdett munkák a palóc kutatás irányába való elmélyítést jelentették, vagy közvetlenül adódó, már a palóc kutatáshoz hozzájáruló gyűjtések voltak. Befejezett eredményt a csépai munkálatok hoztak.

Sz. L.

Egy kéziratban elkészült **tanulmánykötetet** mutatunk be, amely a Szolnok megyei múzeológusok és debreceni egyetemi hallgatók, s néhány más múzeumban vagy éppen tanárként dolgozó munkatárs kutatásának eredménye. A kötet célja, hogy megvizsgálja **Jászdózsa** községnek, mint a Jászság egyik reprezentáns, több szempontból indokoltan kiválasztott községnek és a palóc vidéknek, vagy tágabban Felső-Magyarországnak a kapcsolatát. Eddigi tudomásunk szerint a Jászság lakosságának jelentős része a török után, főként 1680—1750 között a Felvidékről telepedett be, vagy „vissza”. S mint a Mátraaljához közelső, az egri egyházmegyéhez

tartozó katolikus vidék, azóta is szoros kapcsolatban van a palócság legdélebben lakó csoportjaival. E Felvidékről való származás, s a későbbi érintkezés a kulturális életre sem volt hatástalan. Mind ez ideig azonban csak feltevésekre voltunk utalva. Olyan konkrét vizsgálatot nem végeztünk, amely e hatás tényleges voltát, intenzitásának fokát feltárta volna. Úgy véljük, e községben végzett vizsgálat sok vonatkozásban ad majd választ, feltevések helyett bizonyosságot, még akkor is, ha a kötet nem monografikus igényű, s csak bizonyos jelenségeket érint.

A kötet három részre tagolódik, mindegyik részt történeti vagy ha a történeti vizsgálat nem elegendő, egyéb tudományágak bevonásával kiegészített vizsgálat vezet be. Ezután következnek a kérdést kifejtő néprajzi tanulmányok. Minden tanulmány végén összegzésben közli a szerző észrevételeit a vizsgált jelenséggel kapcsolatban, arra összpontosítva, hogy e vizsgált kérdéskörön belül milyen eredményre jutott a felvidéki terület és Jászdózsza összehasonlításával. A kötetet szerkesztői összefoglalás zárja le.

A kötet első részét **Henkei Gyula** antropológiai összehasonlító tanulmánya és **Szabó István** névtani vizsgálatra épített történeti anyaga vezeti be, mindkét szerző a lakosság összetételét, bennük a palócok arányát kívánja meghatározni. Ezt követi **Gulyás Éva** néphittel foglalkozó tanulmánya. **Barna Gábor** házassági és lakodalmi szokásokat vizsgáló dolgozata után a szerkesztő **Szabó László** kender munkákat értékelő és összevető, valamint a rokonsági terminológiákat elemző tanulmányai következnek. Az első részben olyan kulturális jelenségeket vizsgálunk, amelyeket vagy amelyeknek bizonyos elemeit valószínű, hogy a betelepülők északi területekről hoztak magukkal, vagy nem dönthető el róluk: magukkal hozott vagy későbbi érintkezések során átvett kulturális jelenség-e. A második részt **Paál Ágnes** történeti-gazdaságföldrajzi dolgozata vezeti be, s Jászdózsának és az északi területeknek gazdasági, történeti kapcsolatait vizsgálja, mintegy előlegezve, hogy e részben elsősorban az érintkezések útján bekerült vagy valószínűleg ilyen úton a Jászságba került kulturális elemek vizsgálatáról lesz szó. Itt olvasható majd **Tóth János** építkezésről és a Vendel-kultuszról készített dolgozata, továbbá **Szabó László** vándor-kereskedelemmel foglalkozó, főként a mezőgazdasági eszközöket figyelő tanulmánya. A harmadik részben, amelyet **Szabó Istvánnak** „A Jászság és Jászdózsza” című történeti munkája vezet be, azt vizsgáljuk, hogy melyek azok a jelenségek, amelyek a jász jog, sajátos történeti fejlődés és felvidékitől eltérő táj, azaz egyáltalán a felvidéki területektől való gazdasági, táji, társadalmi különbség úgy határoz meg, hogy sem esetlegesen magukkal hozott, sem későbbi érintkezés során megismert jelenségek, eszközök

stb. továbbélését, átvételét nem tette lehetővé. E részben **Sarkadi Imre** népi jogérettel, valamint **Tóth Ilona** két földműveléssel foglalkozó tanulmánya kap helyet.

A cikkek jórészt készen voltak már 1971 elején, mégis 1971 nyarán 17 főnyi gárdával 35 napos ellenőrző gyűjtést végeztünk, ahol nemcsak a nevezett témákat, hanem fényképfelvételeket és rajzokat, mintegy 200 tárgyat, nagy mennyiségű családi iratot gyűjtöttünk, csaknem 60 órányi magnetofon felvételt készítettünk, s mondhatjuk, hogy egy teljes községmonográfia anyaga áll rendelkezésünkre. E kötetben a célnak megfelelően, de monográfiában helyet kapható cikkeknel sokkal részletesebben csak néhány témakört van alkalmunk publikálni.

Sz. L.

Pályázati felhívás

A Néprajzi Múzeum — az MTA Nyelvtudományi Intézetével karöltve, a megyei tanácsok és más intézmények támogatásával, a megyei múzeumi szervezetek közreműködésével — meghirdeti az

1973. évi

XXI. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatot

1. Pályázni lehet helyszíni gyűjtésen alapuló, vagy a paraszti élet saját tapasztalatán (esetleg levéltári kutatáson) nyugvó, eredeti ismeretanyagot feltáró, tartalmazó pályamunka beküldésével, amely még nyomtatásban nem jelent meg.

Témakörök:

- a) Település — építkezés — lakásbelső — konyhaeszközök;
- b) Paraszti gazdálkodás — a szántás-vetés, az aratás, vagy a hordás-cséplés ismeretanyaga és a szókincse (útmutató füzet szerint) — kisparaszti állattartás, főleg a szarvasmarhatartás — egy volt kisparaszti gazdaság eszközkészlete;
- c) Földrajzi nevek — személynevek (keresztnevek, ragadványnevek, becézőnevek) — állatnevek;
- d) Paraszti életrajzok, önéletrajzok — egy törzsökös parasztcsalád;
- e) Petőfi és kora, a jobbágyfelszabadítás és az 1848-as szabadságharc emlékei a néphagyományban (külön kategóriaként díjazzuk);
- f) Egyéb szabadon választott néprajzi témák (pl. egy kihalt kisipar — a temető néprajza — a házivászon felhasználása egy faluban —

babonás történetek — mesék — mondák — népi gyógyászat — gyermekjátékok — szokások, főleg a tanyai szokások stb.):

g) A nemzetiségi pályamunkákat külön kategóriaként díjazzuk.

A megyei regionális külön feladatokhoz kapcsolódó pályázati témákat a megyei pályázati felhívások tartalmazzák.

2. A pályázat nyílt, azon bárki részt vehet. Egy pályázó több pályamunkát is benyújthat és több pályázó vagy szakkör közösen elkészített pályamunkával is részt vehet a pályázaton. (Nem lehet a pályázaton szakdolgozatokkal, doktori értekezésekkel, továbbá olyan kéziratokkal részt venni, amelyek elkészítését hivatalos munkaterv írta elő.)

Az 1973. évben Diáknapok lesznek. Az azokra készített és benyújtott néprajzi és nyelvjárási pályamunkák részt vehetnek, benyújthatók az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatra is, függetlenül attól, hogy ott mit nyertek. (Ezekre, az ilyen pályamunkákra is vonatkoznak azonban az alábbi feltételek, pl. a határidők, a két példányban való beküldés stb.)

3. A pályamunkát **két (2) azonos tartalmú és kiállítású (lehetőleg gépelt) példányban** kell beküldeni a gyűjtőhely szerint területileg illetékes **megyei múzeum címére, a megyei múzeumigazgatóság által megszabott időpontig.** — A Néprajzi Múzeumba 1973. IX. 30-ig be nem érkezett pályamunkák az országos döntőn nem vehetnek részt. — Kivételes esetben a pályamunka közvetlenül a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának Gyűjtésszervező Csoportjához is küldhető. (Jellegével való beküldés mellőzendő.)

4. A pályázatnak ifjúsági és felnőtt tagozata van.

5. A pályamunkák megyei és országos szinten kerülnek elbírálásra és díjazásra. A megyei pályadíjteleket a megyei felhívások tartalmazzák. Az országos döntőre beérkezett pályamunkákat a fenti a)—g) kategóriákon belül rangsoroljuk, de egymáshoz viszonyított értékük alapján díjazzuk, figyelembe véve a megyei szinten nyert díjösszeget is. (Valamennyi, a pályázatra, illetve az országos döntőre előírás szerint beérkezett pályamunkát rangsorolunk, függetlenül attól, hogy a megyékben nyert vagy nem.)

A pályamunkák az országos döntőn végeredményben összetett díjazásban részesülnek; az **összetett díj** = megyei díj + országos díjkiegészítés. A megyei díjösszeget az alább jelzett felső szintekig egészítjük ki:

A) Felnőtt tagozat:

Orsz. I. díj: 3500,— Ft

Orsz. II. díj: 2500,— Ft

Orsz. III. díj: 1500,— Ft

B) Ifjúsági tagozat:

Orsz. I. díj: 2000,— Ft

Orsz. II. díj: 1500,— Ft

Orsz. III. díj: 1000,— Ft

A fenti összetett díjak (országos szinten díjkiegészítések) — indokolt esetben az a)—g) témakörök mindegyikén belül is — többszörösen kiadásra kerülhetnek. Felhívjuk a figyelmet, hogy a kötött témakörű és gyűjtési segédletek (útmutatók, kérdőívek) szerint gyűjtött, elrendezett pályamunkák előnyösebb megítélés alá esnek és prémiumban részesülhetnek. A Bíráló Bizottság indokolt esetben nagydíjat is kiad (megyei díj kiegészítése 4000 Ft-ra), illetve egyes fokozatokban, ha megfelelő pályamunka nem érkezik be — nem ad ki díjat, vagy azt megosztottan adja ki.

A IV—V. díjat elért pályamunkák kisebb összegű jutalomdíjat, emléktárgyat, könyvjutalmat nyerhetnek.

6. **Eredményhirdetés** országos szinten 1973 december első felében.

7. A beküldött pályamunkák egyik példánya a megyei múzeumszervezetnél, másik példánya a Néprajzi Múzeum Adattárában nyer végleges elhelyezést.

Budapest. 1973. január 17.

Néprajzi Múzeum

KIADVÁNYOK

Gyűjtemények és monográfiák

Az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg **Ortutay Gyula** tanulmánykötete: **Hungarian Folklore. Essays** (Magyar népköltészet. Tanulmányok — Bp. 1972. 430 oldal). Ortutay akadémikus közel négy évtizedes kutató munkájának áttekintő összefoglalásaként a kötet tartalmazza azokat az elvi, módszertani és anyagközlő tanulmányokat, amelyek a korszerű magyar folklórkutatás megalapozásában és kiteljesítésében fontos szerepet töltek és töltenek be. A gyűjteményes kötet néprajztudományunk eredményeinek külföldi megismertetése terén is jelentős esemény.

K. P.

Isztória Vengrii. I. tom. (Magyarország története. 1 kötet. Moszkva. 1971. 643 oldal.) A Nauka könyvkiadó gondozásában, az SzTA Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézet szerkesztésében megjelent a három kötetre tervezett mű első része. A kötet a magyar etnogenezistől kezdve a XVIII. század anyagáig ismerteti népünk és országunk történetét. A szerzői kollektíva tagjai Ju. V. **Bromlej**, Ju. K. **Koloszkaja**, Ja. I. **Sterberg**, valamint V. P. **Susarin**, aki a középkori Magyarország legjobb szovjet szakértője, és a kötet csaknem háromnegyed részét írta. A könyv első része a magyar nép etnikai történetét ismerteti a honfoglalásig. Majd a gazdasági és politikai viszonyok részletes bemutatása mellett a szovjet történészek tudományosan elemezték a történeti Magyarország keleti részében végbemenő viszonylag késői, s a Balkán-félszigettel kapcsolatos etnikai folyamatokat, melyek az erdélyi terület bonyolult etnikai képének kialakulását eredményezték.

V. P.

Fél Edit és **Hofer Tamás** átányi kutatómunkájának anyagából újabb kötet jelent meg. A gazdálkodás és a háztartásvitel paraszti elveit, paraszti fogalomrendszerét feldolgozó munka német nyelven látott napvilágot: **Bäuerliche Denkweise in Wirtschaft und Haushalt.** Eine ethnographische Untersuchung über das ungarische Dorf **Átány.** A kötet a marburgi egyetem Középeurópai Néprajzi Intézetének kiadványsorozatában

jelent meg (Veröffentlichungen des Instituts für Mitteleuropäische Volksforschung an der Philipps-Universität Marburg Lahn. Allgemeine Reihe, Band 7.). Kiadta az Otto Schwartz Verlag (Göttingen, 1972. 542 oldal) a budapesti Franklin Nyomda gondozásában. A munka tartalmáról magyar nyelven tájékoztatást ad az a két kiemelt fejezet, amely a Néprajzi Közleményekben „Arányok és mértékek az átányi gazdálkodásban és háztartásban” címmel jelent meg (Bp., 1967. XII. 3—4. szám).

H. T.

Szomjas-Schiffert György: **Hajnal vagyon, szép piros...** Énekes vár-
virrasztók és óraakiáltók (Magvető, Bp., 1972. 223 oldal). Az MTA Népzene-
kutató Csoportjának munkatársa a csallóközi éjjeliór-dallamok fel-
tárását, majd gondos szövegfolklor elemzését végezte el monográfiájá-
ban. Lehető teljességgel tárta fel a történeti emlékeket, és a közép-euró-
pai kapcsolatok összehasonlító elemzését adta.

Schram Ferenc: **Turai népszokások** (Pest megyei múzeumi füzetek
VI. Szentendre, 1972. 152 oldal). A szerző a Pest megyei község szokásai-
nak századforduló idejére érvényes anyagát (jeles napok, családi élet ün-
nepei, gazdasági és vallásos élet szokásai) állította munkája központjába,
ugyanakkor a levéltári források gondos és értő feldolgozását is adja. A
könyvecskét a szövegfolkloristák és népzene kutatók is haszonnal forgat-
hatják.

K. P.

1972 novemberében jelent meg a **Documentatio Ethnographica** 2. és
3. száma (Strukturális folklorisztika. Tanulmányok I. 1971 1. Budapest—
Szolnok, 1971. 198 oldal. — Strukturális folklorisztika. Tanulmányok II.
1971/2. Budapest—Szolnok, 1972. 184 oldal). A sorozatot **Bodrogi Tibor**
szerkeszti, a két kötetet **Hoppál Mihály** és **Voigt Vilmos** állította össze. A
2. szám **Voigt Vilmos** nagyobb tanulmányát közli A népköltészet struktu-
ralista vizsgálatához címmel, ami előadás formájában a Néprajzi Társaság
Folklor Szakosztályának ülésén hangzott el 1967. március 29-én. Két cikk
magyar nyelvű fordítása szerepel még a kötetben: C. **Lévi-Strauss:** Óra-
művek és gőzgépek és B. **Waugh:** Strukturális analízis irodalomban és
folklorban. A 3. számban hét folklorisztikai tanulmány fordítása található:
E. **Köngas** — P. **Maranda:** Strukturális modellek a folklorban, R. **Auster-
litz:** A folklor műfajok azonosítása (gilják anyag alapján), T. A. **Sebeok:**
Szövegelemzés — Szintek és formák egy cseremis szonettben, C. **Lévi-
Strauss:** A mítoszok struktúrája, Je. M. **Meletyinszkij:** A mese struktu-
rális-tipológiai kutatása, M. **Pop:** Új módszerek a mesék szerkezeti vizsgá-

latában, A. Dundes: Az észak-amerikai indián mesék strukturális tipológiája. A fordításokat bőséges bibliográfiai és jegyzetanyag kíséri.

M. R.

Hajdú-bihari kéziratos térképek (Debrecen, 1972. Déri Múzeum és a Hajdú-Bihar megyei Levéltár kiadványa, szerk.: **Komoróczy György**). Jelentős történeti forráscsoportot tesznek közzé a szerzők, bemutatva a felhasználás széles skáláját. A bevezetőben a szerkesztő tájékoztat a térképek keletkezéséről, a neves térképészekről, áttekinti a Levéltár gyűjteményét, utal az eddigi feldolgozásokra, végül a katalogizálás szempontjaira hívja fel a figyelmet. **Módy György** minden térképcsoporthoz annotációszerű rövid, gazdaság- és birtoklástörténeti áttekintést ad. A térképanyag 1969-ig mintegy kétévszázados időszakot képvisel. A mai Hajdú-Bihar megye településtörténetét **Mesterházy Károly** a kora Árpád-kortól a tatárjárásig, **Módy György** pedig a tatárjárástól a hódoltság megszűnéséig, az első térképek keletkezéséig mutatja be. **Mesterházy Károly** külön fejezetet szentel a kéziratos térképek régészeti hasznosításának. **Dankó Imre** a térképek néprajzi értékeit méltatja, **Komoróczy György** a történeti és egyéb társadalomtudományi szakterületek felhasználási lehetőségeire utal. A teljes térképanyag földrajzi neveinek betűrendes adattárát **Nagy Gyuláné** állította össze. A kötetet 19 térkép gazdagítja.

B. T.

A Kossuth Lajos Tudományegyetemen rendszeresen megrendezik a fiatal kutatók konferenciáját. 1972 végén jelent meg az 1970. szeptember 3—5. között rendezett konferencia anyaga, a **Stúdium II.** (Debrecen, 1971), amely tartalmazza **Selmezi Kovács Attilának**, a Mezőgazdasági Múzeum tudományos munkatársának tanulmányát az újvilági kultúrnövények térhódításáról.

G. B.

Kollár Mária: Gyékényből nőtt falu (Natura, 1972. 190 oldal). Elsősorban szociográfiai, riporteri igénnyel és érdeklődéssel íródott a könyv, mely lényegében Tápé község legújabbkori történetével foglalkozik, azzal, hogy miként alakult a gyékényfonó Háziipari Szövetkezethez és a Tiszatáj Tsz-hez kötődve a tápéi nép sorsa. A gyékényszövés jelenének riportszerű bemutatása mellett áttekintést kapunk a gyékényaratás, feldolgozás és felhasználás múltjáról és néprajzi jelentőségű munkafolyamatairól is. de még a jelenlegi gyékénymunka sok eleme is a néprajz tárgykörébe

tartozó jellegzetességeket hordoz. Sok tájszót, mesterségbeli kifejezést találunk ezekben a leírásokban, megismerjük a gyékényaratás szervezetét, a gyékényszövés technikáját, termékeit. De számtalan néprajzi adalékot tartalmaznak a riportalanyok visszaemlékezései is, amelyekben felelevenedik a régi tápéi építkezés, lakáshasználat, a határhasználat és általában a gyékénynek a tápéi nép életében betöltött jelentősége.

H. P.

A miskolci **Herman Ottó Múzeum Közleményei** a 11. számtól (1972) **Szlovákiai téka** rovatcimmal ismerteti az 1970 után megjelent szlovákiai néprajzi és helytörténeti munkákat. **Bodó Sándor** és **Zádor Tibor** szerkesztők ezzel a hasznos törekvéssel, hídteremtő szándékkal a szlovákiai és észak-magyarországi kutatások fellendítéséhez kívánnak hozzájárulni. A periodika Néprajzi Közlemények rovatában történeti néprajzi adatközlések és leírások találhatóak. Jelen számot a **kerémia-kutatók** figyelmébe ajánljuk: A Borsod megyei fazekasság (Kresz Mária), Az északkelet-magyarországi keménycserépgyártásról (Kiss Ákos), A miskolci kőedénygyár évtizedei (Katona Imre) c. tanulmányokkal.

K. P.

A Néprajzi Múzeum kiadványairól

A **Néprajzi Értesítő** 1972. évi, LIV. kötete 1973. első negyedében jelenik meg. Az évkönyvet **Hoffmann Tamás** tanulmánya vezeti be: Száz éves a Néprajzi Múzeum. **Takács Lajos** a Néprajzi Múzeum magyar gyűjteményeinek katalógusáról ír. **Gáborján Alice** három magyar népi posztóruha (szűr, daróc, guba) történeti bemutatására vállalkozott. **Gráfik Imre** tanulmányának címe: A tulajdont jelölő jelek rendszere a népi műveltségben. **Hoffmann Tamás** elvi kérdéseket tárgyal A parasztság csődje és kultúrája (Magyarország — XIX. század) c. cikkében. **Horváth Terézia** a Baja környéki fülbevaló-viseletről értekezik. **Kresz Mária** a Néprajzi Múzeum 1971. évi Népművészetünk története c. kiállítását értékeli. ifj. **Kodolányi János** Diószegi Vilmosról emlékezik meg. A kötet második részében a Nemzetközi Osztály munkatársai angol nyelvű tanulmányai olvashatók: **Veres Péter** a magyar nép etnikai történetének körvonalairól ír. Ifj. **Kodolányi János** az obi-ugor törzsek tárgyi kultúrájának dokumentumaihoz ad anyagot. **Ecsedy Csaba** cikkének címe: A tradicionális állam politikai kohéziójának néhány kérdése a Szaharától délre eső Afrikában. **Boglár Lajos** dél-amerikai témájú tanulmánya, Nambikwara — braziliai „marginális” csoport? címmel jelenik meg.

A **Néprajzi Közlemények** 1972. évi XVI—XVII. évfolyama megjelent. A kötet **Horváth Terézia** egyetemi doktori disszertációját tartalmazza: **Kapuvár népviselete** (480 oldal, 117 rajz). A tanulmány bemutatja Kapuvár mezőváros és a vele összeépült Garta község népviseletének alakulását a XIX. század elejétől az 1960-as évekig. A kötetet német nyelvű összefoglaló teszi a külföldi kutatók számára is hozzáférhetővé.

K. P.

Bibliográfiai hírek

Megjelent a **Külföldi Magyar Nyelvű Folyóiratok Repertórium**a I. évfolyamának 1—2. füzet (1972. január—június, IV + 163 oldal). A periodika a Magyar Folyóiratok Repertóriumának melléklete, s az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya Hungarica munkaállomása szerkesztésében (szerkesztő: S. **Orvos** Mária) negyedévenként jelenik meg. A külföldi magyar nyelvű folyóiratokban megjelenő cikkek és recenziók címjegyzéke jelentős néprajzi és folklór anyagot is tartalmaz.

A **népi írók bibliográfiája** (Művek, irodalom, mozgalom 1920—1960. Akadémiai Kiadó, Bp. 1972. 940 oldal) c. összefoglaló bibliográfiai munka megjelent, szerkesztette: **Varga Rózsa** és **Patyi Sándor**. A kötetben a népi írók falukutató és néprajzi munkássága is helyet kapott, de a társadalomtudomány szinte minden szakterületének nélkülözhetetlen tájékoztató forrása került a kutatók kezébe.

Megjelent **A magyar irodalomtörténet bibliográfiája I.** Szerk.: **Vargha Kálmán** és **V. Windisch Éva** (Akadémiai, Bp. 1972. 638 oldal). A kilenc kötetre tervezett bibliográfia első kötet a kezdetektől 1772-ig terjedő korszakra vonatkozó anyagot tartalmazza. A munka a folklórkutatás és a történeti néprajzi vizsgálatok számára is hiánytöplő forrás.

A **Múzeumi Közlemények**, az Országos Múzeumi Tanács évente háromszor megjelenő folyóirata 1971 3. számában található a **múzeológiai** és **múzeográfiai** vonatkozású fontosabb **folyóiratok** nemzetközi jegyzéke (102—119. oldal). A külföldi kapcsolatokat és kiadványcserét elősegítő anyag az UNESCO—ICOM Múzeográfiai Dokumentációs Központ kiadványa alapján készült.

M. R.

Múzeumi évkönyvekből

A nagykanizsai **Thury György Múzeum** alapításának 50. évfordulója alkalmából **Jubileumi Emlékkönyv** jelent meg (Nagykanizsa, 1972. 488 oldal). A tanulmánykötet egyes cikkei különnyomatként is megrendelhetők.

A 24 tanulmányt tartalmazó munka — melyet **H. Kerecsényi Edit** szerkesztett — néprajzi jellegű közleményei: **H. Kerecsényi Edit**: A Thury György Múzeum története, **Degré Alajos**: Nagykanizsa önkormányzata a XVIII. században, **Simonffy Emil**: Kanizsa utolsó pere a földesurasággal, **Pacsirszky László**: Kalaposműhely Nagykanizsán. **Markó Imre Lehel**: A karácsonyi ünnepkör Kiskanizsa népszokásaiban. **Müller Róbert**: A pogányszentpéteri ásatás, **Füves Ödön**: Görögök Zala megyében, **Béli József**: Murakeresztúr a feudalizmus válsága idején. **Levárdy Ferenc** — **Szlaterics Gyula**: Műemlékek és műemlékvédelem Zala megyében. **Boross Marietta**: Adatok Zala megyei mezőgazdasági idénymunkások, „sommások” életmódjának és kultúrájának alakulásához. **Szomjas Károlyné**: Eljegyzési vagy kézfogólakodalm Pátróban, **Károlyi Árpád**: Dél-Zala érdekes és gyógyító növényeiről.

1972 decemberében jelent meg a **Janus Pannonius Múzeum** 16. Évkönyve (1971). A néprajztudomány rovatban a következő tanulmányok találhatóak: **Zentai János**: Ormánság nyugati határa és belső tagolódása, **Zentai Tünde**: A természetfeletti lények átváltozásának kérdése az ormánsági néphit összefüggésében, **Öhler Anna**: Német ráolvasókönyv Pécsváradról, **Kresz Mária**: Egy mohácsi fazekasműhely termelése (1904—1912), **Sarosács György**: Új szerzemény a mohácsi múzeumban (Baranyai Ilona délszláv néprajzi gyűjteménye) és **Mándoki László**: A kölkedi reformátusok házassági kapcsolatai és házassági szerződésai.

K. P.

Jugoszláviai és romániai magyar nyelvű kiadványokról

Új folyóirat jelent meg a jugoszláviai Újvidéken **Létünk** címmel. A társadalmi, tudományos és kulturális érdeklődésű lapból 1972 novemberéig három számot vehettünk kézbe. A **Létünk** számainak általánosabb érvényű tanulmányokat tartalmazó első részében csakúgy találkozhatunk néprajzi jellegű írásokkal, mint a „Jelen és múlt” című rovatban. Az 1971. évi első számban **Györe Kornél**, szabadkai tanár írt a Vajdaság népeinek és nemzetiségeinek területi megoszlásáról, valamint **Bori Imre**, újvidéki egyetemi tanár közölt cikket a vajdasági magyarság hagyományairól és ezek összegyűjtésének jelentőségéről. Az 1972. évi 1—2. számban **Borislav Dimkovič**, az újvidéki Közgazdasági Intézet kutatója foglalkozott a vajdasági parasztság társadalmi-gazdasági helyzetével és szociális rétegződésével. Az 1972. 3—4. számban **Hock Rudolf**, az újvidéki Jogi Kar munkatársa értekezett Vajdaság többnyelvűségének történetéről és jelenéről.

Kósa László (Budapest) pedig Zenta néprajzi képéről adott átfogó ismertetést. — A folyóiratot, amint ezt a beköszöntő sorokban a szerkesztők kiemelték, elsősorban a társadalmi környezet igénye hozta létre. Az első számok után úgy tűnik, hogy a szerkesztőbizottságnak, élükön **Rehák** László, fő- és felelős szerkesztővel, sikerült ezt az igen széles körben megnyilvánuló érdeklődést kielégíteni.

H. P.

A jugoszláviai Újvidéken megjelenő **Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek** 1972. június—szeptemberi (11—12.) száma több néprajzi és folklór tanulmányt tartalmaz. **Kósa** László a jugoszláviai magyar néprajzi kutatásokról adott áttekintést, **Voigt** Vilmos tanulmányának címe: A magyar folklór helye az összehasonlító balkáni folklorisztikában. **Katona** Imre a magyar népköltészet fokozásáról és lefokozásáról értekezett, **Kiss** Lajos a jugoszláviai magyar népzene köszöntőiről írt. A vajdasági kutatók a következő tanulmányokkal szerepelnek: **Tóth** Ferenc: A nap, a hold és a csillagok népdalainkban, **Penavin** Olga: Székelykeve népének hitvilága, **Burány** Béla: A mi utcánk játéka, **Tripolszky** Géza: Szövegváltozatok egy dallamra. **Bodor** Géza: A zentai csata a szájhagyományban, **Bóna** Júlia: Szlavóniai nyelvjárású falvak néphagyományai, **Matijevics** Lajos: Égető Rozália siratója.

K. P.

Nemrégiben számoltunk be (NH 1972. 88 kk.) a közelmúltban megjelent romániai magyar néprajzi munkákról. A közeljövőben megjelenő további kiadványokról az Igazság 1972. október 28. számában olvashattunk részleteket. Napvilágot látott a **Kászoni székely népművészet** című monográfia **Kós** Károly, **Nagy** Jenő, **Szentimrei** Judit alapos gyűjtőmunkája eredményeképpen (Kriterion, Bukarest, 1972. 217 oldal), melyben az építkezés, a lakásbelső, a szóttas és varrottas munkák és az öltözet témák kerültek feldolgozásra. 1973-ban ugyancsak megjelenik a **Szilágysági magyar népművészet** című összefoglaló munka. Ennek szerzői: **Kós** Károly, **Nagy** Jenő, **Starmüller** Géza, **Szentimrei** Judit. Mindkét könyv viszonylag kevésbé ismert magyarok területe népművészetét mutatja be. Ezek megjelenése után kerül sor egy olyan tanulmánykötetre, mely 25—30 kiváló önkéntes néprajzi gyűjtő munkáját adja közre **Kós** Károly szerkesztésében, ebben a romániai magyar népcsoportok mindegyike helyet kap majd. — A Korunk című folyóirat 1973 júniusi száma valószínű teljes egészében a romániai magyar néprajzkutatás eredményeivel, a néprajzi múzeológia kérdéseivel foglalkozik.

Sz. Z.

Kiadványok megjelenőben

Ortutay Gyula „**Fényes, tiszta árnyak**” c. gyűjteményes kötete a Szépirodalmi Kiadó gondozásában az első negyedévben jelenik meg (Bp. 1973. kb. 448 oldal). A könyvben az irodalommal és művelődéspolitikával kapcsolatos esszék, tanulmányok és emlékezések kapnak helyet. Ortutay akadémikus néprajzi kutató. kulturális és közéleti tevékenységének sokszínű eredménye az irodalmi ihletésű tanulmánygyűjtemény.

1973 első felében jelenik meg **Balassa Iván** néprajzi monográfiája „**Az eke és szántás története Magyarországon**” (Akadémiai Kiadó, kb. 610 oldal és 199 ábra). A néprajzi anyagon kívül a régészeti adatokat, történeti feljegyzéseket és nyelvészeti vonatkozásokat is feldolgozó munka a téma első magyar összefoglalása.

1975-ben a Budapesten megrendezésre kerülő negyedik nemzetközi finnugor kongresszus tiszteletére a **finnugor népek** etnikai történetének historiográfiáját tárgyaló kézikönyv van előkészületben **Fodor István** szerkesztésében. A kötet a Nemzeti Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar-Szovjet Történész Vegyesbizottság támogatásával kerül kiadásra.

M. R.

KIÁLLÍTÁSOK

Időszaki néprajzi kiállításokról

„Megyék népművészeti kiállítása a főváros egyesítésének 100. évfordulójára” címmel a 19 megye együtt, országos néprajzi kiállításon mutatja be anyagát. Minden megye saját múzeumi anyagából állít ki összehangolt tematika és foratókönyv alapján főként népművészeti jellegű anyagot. A Néprajzi Múzeum vállalta az egységes rendezés biztosítását. A múzeumban 1972. december 13-án megtartott értekezleten kialakították az általános tématervet. A kiállítás a Nemzeti Galériában kap helyet a Budapesti Művészeti Hetek rendezvénytársaság keretében. A megnyitást 1973 szeptember végére tervezik.

Vezető jelent meg a Népművészet Évszázadai III. kiállításához. **Népi építkezés** címmel magyar és német nyelvű szöveggel (Székesfehérvár, 1972. 48 oldal, 41 fénykép). A tanulmányt a kiállításrendező **Flórián Mária** írta, a fényképeket **Franciscy József** és **Lantos Miklós** készítette. A kiállítás a Néprajzi Múzeum és a székesfehérvári István Király Múzeum közös rendezvénye volt (1972. június 11.—október 30.).

A nagykovácsi Arany János Múzeumban 1972. október 29. és december 31. között volt nyitva a „**Bőrművesség a XIX—XX. században**” c. kiállítás. Bemutatta a tiszántúli és a Duna—Tisza-közi múzeumok reprezentatívabb viseletdarabjait és használati eszközeit: rendezte **Novák László** múzeumigazgató.

A Múzeumi és Műemléki Hónap alkalmából a kunszentmártoni múzeumban a „**Szegény ember kenyere**” c. kiállítást **Barna Gábor** a KLTE V. éves néprajz szakos hallgatója rendezte.

1972 októberében Tiszafüreden, a Kiss Pál Múzeumban „**Népművészeti és naiv művészeti kiállítás**”-t rendeztek. **Füvessy Anikó** múzeumigazgató, **Borbély Jolán** és **Péterffy László**, a Népművelési Intézet munkatársai állították össze a tiszafüredi járás anyagát (Szücs Imre fazekas, fa- és csontfaragók, intarziakép-készítők munkáiból). A kiállítást Kunmadszason és Abádszalókon is láthatta a közönség.

1972. november 4—18. között tekinthették meg az érdeklődők az Eötvös Galériában **Tompa Kálmán**, budapesti orvos **néprajzi gyűjteményéből** rendezett kiállítást.

K. P.

Kerámia-kiállítások

A III. Dél-dunántúli Népművészeti Hét keretében került sor 1972. október 8-án Siklóson az **V. Országos „Gerencsér Sebestyén” fazekaspályázat** anyagából rendezett kiállítás megnyitására. A siklósi vár termeiben bemutatott kiállítás katalógusát **Csenkey Éva** művészettörténész szerkesztette, az előszót **Domanovszky György** írta. A katalógus minden pályázaton részt vevő fazekasról egyenként ismertetést ad, így dokumentálja az 1972-ben dolgozó magyarországi fazekasokat, akik népi iparművészeti jellegű munkát készítenek. — Ugyancsak a Népművészeti Hét eseménye volt a modern iparművészeti kerámia pályázat díjnyertes anyagából rendezett **III. Országos Kerámia Biennálé** kiállítása is, mely a pécsi TIT Bartók Klubjában került bemutatásra. — A Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztálya a „**Dél-Dunántúl paraszti ikonográfiája**” c. kiállítással gazdagította a programot, rendezte **Mándoki László**. Ezenkívül a pécsi Doktor Sándor Művelődési Központban a hímzés és a szöttek pályázat anyagából rendezett kiállítást láthatta a közönség.

A miskolci **Herman Ottó Múzeum** a József Attila Klubkönyvtárban a Múzeumi Hónap alkalmával kiállítást rendezett Borsod-Abaúj-Zemplén megye **kerámiakultúrájáról**. A kiállítás 1972. október 5-én nyílt, s bemutatta a régészeti anyagot, több fazekasközpont válogatott tárgyait és a fenti megyék gyári keménycserép tárgyait, különös tekintettel azok ipartörténeti jelenőségére. A néprajzi anyagban nemcsak mezőcsáti, mezőkövesdi, mezőkeresztesi, szomolyai és sárospataki tárgyak szerepeltek, hanem bemutatásra került Miskolc fazekasságának eddig ismeretlen emlékanyaga is. A kiállítást a Herman Otto Múzeum részéről **Bodó Sándor** rendezte; az anyagot több múzeum gyűjteményéből válogatták.

A nagykanizsai **Thury György Múzeumban** 1973. január 6. és február 15. között időszakos néprajzi kiállítást láthatott az érdeklődő közönség **A Czugh család kerámia művészete** címmel. A kiállítást **Kresz Mária**, a Néprajzi Múzeum múzeológusa nyitotta meg. A kiállítás bemutatta id. Czugh Miklós (1900) magyarszombati fazekas, valamint fiai és tanítványai munkáit. Czugh János (1917) és Czugh Dezső (1925) a népművészet mesterei

a magyarszombatfai, majd a tófeji kerámiagyár alapítói voltak. Czugh Dezső, mint néprajzi szerző is ismert a velemérvölgyi fazekasságról írott cikkei révén.

K. M.

Készülő állandó kiállítások vidéken

Befejezéshez közeledik a bajai **Türr István Múzeum** új helytörténeti és néprajzi kiállításának rendezése. A kiállítás régészeti, mezővárosi ipartörténeti és képzőművészeti anyagot is be fog mutatni. A kiállítás forgatókönyvét **Solymos Ede** múzeumigazgató készítette. Megnyitásra a tervek szerint május hónapban kerül sor.

A kaposvári **Rippl-Rónai Múzeum** néprajzi és népművészeti kiállítása 400 négyzetméter területen kap helyet. A forgatókönyvet **Knézy Judit** múzeológus készítette.

A karcagi **Györffy István Nagykun Múzeum** új állandó néprajzi kiállítása 230 négyzetméternyi helyen kerül megrendezésre, a forgatókönyvet **Bellon Tibor** múzeumigazgató készítette.

A hajdúszoboszlói **Bocskai Múzeum** termeiben májusban nyílik a „**Hajdúság népművészete**” c. állandó kiállítás. A Hajdú-Bihar megyei múzeumi szervezet és a **HISZÖV** közös rendezésében készülő kiállítás tartalmazza napjaink népi iparművészeti törekvéseinek eredményeit is.

A kecskeméti **Katona József Múzeum** népi grafikai és naiv művészeti állandó kiállítóhelyet létesít. A város központjában egy volt kúriaépület kap bemutatóhely funkciót, az Országos Műemléki Felügyelőség munkatársai dolgoznak az épület helyreállításán.

F. E.

NÉPRAJZI ISMERETTERJESZTÉS — ALKALMAZOTT NÉPRAJZTUDOMÁNY

Ismeretterjesztő kiadványok

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat központi kiadványaként jelent meg a „**Néprajz. Téma és film jegyzék 1972**” c. kötet, amit **Balassa Iván** állított össze (Bp., 1972. 167 oldal). A hiányt pótló munka bevezetőjében helyet kapott a **néprajzi ismeretterjesztés** alapvető kérdéseinek elméleti és gyakorlati szempontból is jelentős kifejtése: az elérendő célok, az előadások szintje, alkalmazkodás a hallgatósághoz, az ismeretterjesztés és tudomány viszonya. A témajegyzék az előadókat igazítja el 11 nagy kérdéscsoport 198 részterületén bőséges bibliográfiát is adva. Helyet kapnak az összeállításban olyan fontos mozzanatok, mint az előadás előkészítése, megtartása és az előadások szemléltetése, amelyekre eddig kevés gondot fordítottak. A kötetet néprajzi filmek jegyzéke zárja, amelyben a magyar, európai és Európán kívüli népek kultúrájáról forgalomban lévő dokumentum- és játékfilmek is szerepelnek.

Megjelent a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Néprajzi Csoportjának tájékoztatója, a **Néprajz** első száma (Bp., 1972. 182 oldal). A tanulmányok sorában a néprajzi ismeretterjesztés lehetőségeiről és feladatairól (**Balassa Iván**), a magyar népzene „népművészek”-korszakáról (**Sárosi Bálint**), a népzene tanításának külföldi kísérleteiről (**Vikár László**), a magyar munkáshagyomány-kutatás történetéről és feladatairól (**Nagy Dezső**), a hazai születésszám alakulásának tényezőiről (**Andorka Rudolf**) és a magyarországi cigányokról (**Tomka Miklós**) olvashatunk többek között. A társulati élet és krónika rovatokban a néprajzi ismeretterjesztés aktuális teendői és eseményei kaptak helyet.

A honismereti mozgalom „központi sajtóorgánuma” a **Honismereti Híradó** első, különszáma (1972 január—február, 76 oldal) Hova röpül a páva? címmel jelent meg, szerkesztette **Morvay Péter**. A folyóirat a „Röpülj páva”-körök és a népdal ügyéről megtartott tanácskozás (1971. március 17.) anyagát tartalmazza, továbbá helyet kapott a páva-körök szervezéséhez és működéséhez segítséget nyújtó útmutató is a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei példa alapján. A könnyen elérhető népdalfeldolgozások ajánló jegyzékét is közli a lap. A Honismereti Híradó első száma

bár csak a népdal ügyével foglalkozik, a továbbiakban a honismereti munka hagyományos és új ágainak összehangolt és eredményesebb munkálásához is segítséget fog nyújtani.

K. P.

A TIT budapesti Néprajzi Csoportja

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Néprajzi Csoportja hat évvel ezelőtt alakult meg. Ezen belül a **budapesti Néprajzi Csoport** 1968-ban szerveződött. Az azóta eltelt időszak munkáját elemezték az 1972. június 23-án megtartott plenáris ülésen. Az 1968 januárjától 1972 júniusáig megtartott 127 előadás, a Néprajzi Társasággal, egyetemi és múzeumi intézményekkel, valamint a Fővárosi Művelődési Ház Folklor Centrumával alakuló kapcsolatok jelezték a munka eredményeit és távlatait.

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat budapesti József Attila Szabadegyeteme társadalomtudományi tagozatán előadássorozat keretében 1972—73. tanévben a magyar néprajzi csoportok, kis- és nagytájak népi kultúrája, 16 előadás keretében kerül feldolgozásra. A speciális kollégiumokban a művészetszemiotika kérdései között népművészeti és folklór témák is szerepelnek. A TIT budapesti Néprajzi Csoportja a Folklor Centrummal közös szervezésben 1974-ben néprajzi nyári egyetem megrendezését tervezi Budapesten.

Az ismeretterjesztő rendezvények helye általában a Kossuth Klub (Bp. VIII., Múzeum u. 7.). A programokról felvilágosítás a Csoport titkáránál (telefon: 144—298).

K. P.

Népművészek, pályázatok, kiállítások

A művelődésügyi miniszter 1972-ben, a népművészetben kifejtett kiváló munkájukért a **népművészet mestere** címet adományozta 8 alkotónak: Czugh Dezső fazekas, id. Horváth Péterné énekes, Horváth Vince faragó, Nyisztor György táncos, Pápai Istvánné mesemondó, Petrovics Jánosné hímző, Szedlacek Dara István takácsmester, Tóthfalussy Sándor szijgyártó. Több évtizedes munkásságuk a népművészet, az „új népművészet” és a népi iparművészet, s nem utolsósorban szóbeli hagyományok továbbvitele terén jelentős kulturális kincset jelent.

A KISZ Központi Bizottsága és a Népi Iparművészeti Tanács 1972. évi pályázatán a következők nyerték el a **népművészet ifjú mestere** címet: Borda Erzsébet szövő, Gonda István fazekas, Hubai Gyöngyi hímző, Ilku Anna szövő, Koczogh András faragó, Kovács László faragó, Nagy Sándor faragó, Pataki Miklósné hímző, Saárossy Gábor faragó, Sipos István faragó, Szücs Miklósné hímző, Varga Gábor fazekas. A kitüntető címetek 1972. augusztus 18-án Orbán László, a művelődésügyi miniszter első helyettese adta át.

A KISZ Központi Bizottsága, a Művelődésügyi Minisztériummal, a Népművelési Intézettel és a Népi Iparművészeti Tanáccsal egyetértésben 1973-ban is meghirdette a **népművészet ifjú mestere pályázatot**, amelyen 30 éves korig lehet részt venni. A legjobb pályaműveket a berlini VIT-en is kiállítják. Az alkotók meghívást kapnak a Tolna megyei országos ifjúsági népművészeti táborba (Fadd-Dombori, 1973 június).

A **fiatal népművészek** 1972. október 29-én a Népművelési Intézet klubtermében **stúdió jellegű foglalkozást** tartottak, amelyen a népművészet és a művi művészet kapcsolatát vitatták meg. Meghívott előadók voltak: Buday Ilona, Csoóri Sándor, Faragó Laura és Kósa Ferenc.

A **X. Országos Kis Jankó Bori Hímző Emlékpályázatra** több mint ötszáz munka érkezett. A díjkiosztó ünnepségre és a pályamunkákból készült kiállítás megnyitójára 1972. augusztus 12-én került sor Mezőkövesden. A díjkiosztás előtt ünnepi beszédet mondott Ortutay Gyula akadémikus. Kis Jankó Bori Emlékplakettet és pénzjutalmat kaptak: Gyemei Józsefné és Papp Ferencné budapesti népművészek (alföldi szürhímzés), Szabó Józsefné mezőkövesdi hímzőasszony (matyórózsás terítő), valamint Szücs Miklósné, Kerekes Bálintné és Szécsi Istvánné hódmezővásárhelyi népművészek (szürmintás kabát). Az ünnepséggel egyidőben népművészeti tanácskozsát is rendeztek Mezőkövesden. Hofer Tamás a népművészet történetének stíluskorszakairól tartott előadást. A résztvevők elemezték a hímzőpályázatok tapasztalatait. A berendezett Kis Jankó Bori Házat Balassa M. Iván mutatta be. Az ünnepség és tanácskozás rendező szervei a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezet Országos Szövetsége, a Népi Iparművészeti Tanács, a Népművelési Intézet, a Borsod megyei Rónai Sándor Művelődési Központ és a helyi kulturális intézmények voltak.

M. R.

KÜLFÖLDI HÍREK

Külföldi tanácskozásokról

Kerémiakutatók szimpoziumja Ausztriában. 1972. szeptember 1—10. között a Lienz melletti St. Justinia-ban került sor az 5. Nemzetközi Fazekasság Szimpoziumra (Internationale Hafner-Symposion — Handwerkliche Keramik aus Mitteleuropa), melyet a Münchenben lévő Német Fazekasság Adattár (Deutschen Hafner-Archiv) részéről Paul **Stieber** szervezett. A nemzetközi szimpozium minden évben ülésezik; egy magasfekvésű alpesi házban baráti légkörben folynak a beszélgetések, előadások. A résztvevők többsége már az elmúlt években is jelen volt és közösen kidolgozta a kutatás módszereit, az eredményekről írásban értesítette azokat a kerámiakutatókat is, akik nem tudtak jelen lenni. Magyarországot most először képviselte szakember az összejövetelen.

A szimpozium rendezője, Paul Stieber egy céhlevél mintaszerű feldolgozásával és elemzésével járult hozzá a kutatáshoz: a deggendorfi fazekaskiváltságlevél ismertetésével (1465. 1477); valamint az eddig elhanyagolt német „barna” keménycserép esztétikai értékelésével. Alfred **Höck**, a marburgi Egyetemi Néprajzi Tanszék tanára Grossalmerode fazekasközpontról beszélt, a kerámia olvasztótégelyek fő készítőhelyéről, történeti és társadalmi elemzést nyújtva a fazekasság és a nagyipar viszonyáról. A fiatal Gerhard **Pletzen** (maga is kerámikus, művészettörténeti tanulmányokat folytat Münchenben) részletesen ismertetette a Duna menti Kröning ásatási anyagát, többek között fekete kerámiáját. Hermann **Steininger**, Alsó-ausztriai Múzeum (Niederösterreichisches Landesmuseum) munkatársa az Ausztriában talált éremmel datált kerámiáról beszélt, és ismertetett egy 1230—1240 közöttre azonosítható Steiermarkban lelt mázas edényt.

Igen jó benyomást tett a jelenlévőkre a fiatal energikus Rüdiger **Vossen**, a hamburgi Néprajzi Múzeum munkatársa, aki 1971-ben Spanyolország 70 fazekasközpontjában mintegy 120 műhelyt tekintett meg, kb. 800 tárgyat gyűjtött, filmet készített, s a gyűjtött anyagból Hamburgban kiállítást rendezett. Vossen folytatni kívánja a kutatást, és e célból kérdőívet szerkesztett a fazekasságról, kidolgozta a téma nyelvi anyagának kutatási módszerét.

Igen aktívan vesznek részt a nemzetközi szimpozion munkájában a romániai kutatók. Ennek eredményeképpen jelent meg ez évben a Svájci Kerámiabarátok Egyesületénél a romániai német kerámia bibliográfiája Claus **Stephani** szerkesztésében (Töpferkunst der Deutschen in Rumänien. Bibliographie. Keramik-Freunde der Schweiz, h. n. 1972.). Horst **Klusch**, a nagyszebeni Művelődési Központ igazgatója képviselte Romániát, és nagy sikerű előadást tartott az alvinci habánok munkájáról, ismertetve a legújabb ásatási eredményeket is. Ezek az eredmények megerősítik azokat a feltételezéseket, amelyek Budapesten is kialakultak. **Kresz** Mária előadása az erdélyi kerámia problémáiról (az Ethnographiában megjelenendő „Illusztrációk az erdélyi fazekasság történetéhez” c. tanulmány ismertetése) szervesen kapcsolódott a fenti előadó mondanivalójához és az általános érdeklődéshez.

Az intenzív együttműködés a szomszédos országok kutatói között, a tárgyak történelmi, társadalmi, esztétikai elemzését együttesen végezve, adatokat, irodalmat, gondolatokat kicserélve igen hasznosan járulhat hozzá a kutatás eredményességéhez.

K. M.

Az **ukrán Kárpátok lakosságának élete és kultúrája** volt a témája az 1972. október 3—5. között Uzsgorodon (Ungvár) megrendezett konferenciának. A tanácskozás igen sokrétű munkájára jellemző, hogy a plenáris üléseken kívül 9 szekcióban folytak a viták, s egyes társtudományok, mint a nyelvtudomány és a régészet képviselői saját szekcióüléseiken folytatták tanácskozásukat. A konferencián Ju. V. **Bromlej** akadémikussal az élen részt vettek a moszkvai és leningrádi intézetek vezető etnográfusai, számos szövetségi köztársaságból jöttek el (észtek, bjeloruszok, moldvaiak), s az Ukrán SzSzK egész területéről összesereglettek a szakmabeliek. A konferencián a szocialista országok is képviseltették magukat, így hazánk is. Az MTA kiküldetésében **Filep** Antal és **Paládi-Kovács** Attila, a Néprajzi Kutatócsoport munkatársai vettek részt a konferencián, s mindketten érdeklődéssel fogadott előadást is tartottak: a kárpát-medencei lakóházkutatásról, illetve a mai Magyarország északkeleti részének 18—19. századi ukrán szórványairól. A konferencia anyagát — a két év múlva Lvovban rendezendő konferenciáig — nyomtatásban is megjelentetik orosz és ukrán nyelven.

P. K. A.

Szaranszkban, a Szovjetunióban élő legnagyobb rokonnép, a mordvinok autonóm köztársaságának fővárosában került sor 1972. szeptember

5—10. között a **szovjet finnugristák ötödik össz-szövetségi konferenciájára** (az előző 1967-ben Izsevszkben volt). A szaranszki konferencián csaknem ötszázan vettek részt, ahol néprajzosok, nyelvészek, folkloristák, régészek és antropológusok öt szekcióban tájékoztatták egymást a legújabb eredményekről. A következő összejövetelt Észtországban, Tallinban rendezik meg. A magyar és szovjet kutatók közötti intenzívebb információcsere érdekében feltétlenül hasznos lenne, ha hazai szakértőink is részt vehetnének ezeken a bennünket is közelebbről érintő szovjet finnugor-szimpoziumokon.

V. P.

Kós Károly A vargyasi festett bútor című könyve egész Romániában felhívta a figyelmet erre a nagymúltú népművészeti ágra, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy az napjainkban minél inkább kiteljesedhessen. Ezt a célt szolgálta az a **tudományos tanácskozás**, melyet 1972. november 19-én Vargyason (Virghis, RSZK) tartottak az alábbi programmal. Megnyitó beszédet **Balogh** Edgár egyetemi tanár, a vargyasi „Rika” Művelődési Egyesület tiszteletbeli elnöke mondott. Civilizáció és népi kultúra címmel **Banner** Zoltán műkritikus, az Útunk szerkesztője tartott előadást. Ezután az erdélyi festett bútor sajátosságairól **Szőcs** Károly fogarasi középiskolai tanár beszélt. **Kós Károly** kolozsvári néprajzkutató a vargyasi festett bútor történetét ismertette. A bútorfestés sorozatgyártásának gyakorlati tapasztalatairól **Ferencz** Ágnes brassói képzőművész számolt be. **Boros** Judit bukaresti egyetemi hallgató a festett bútor helyét határozta meg a modern lakásberendezésben. **Kónya** Ádám sepsiszentgyörgyi néprajzos a festett bútor díszítő elemeit mutatta be. A kézműves mesterségek és a helyi ipar viszonyát **Bandi** Dezső iparművész, a Népi Alkotások Maros megyei Irányító Központjának munkatársa ecsetelte. A hagyományos bútorok festékanyagairól **Kisgyörgy** Zoltán baróti geológus és **Sütő** Béla vargyasi népművész adott áttekintést. A vargyasi festett és faragott bútorok sorozatgyártásának kérdéseiről **Máthé** István, a fogyasztási szövetkezetek megyei szövetségének elnöke és **Soós** Béla, a vargyasi néptanács végrehajtó bizottságának elnöke számolt be. A népi művészeti iskola és a régi bútorfestés szerves kapcsolatáról **László** Attila, a Népi Alkotások Kovászna megyei Irányító Központjának igazgatója beszélt. A tanácskozáson elhangzott tudományos és gyakorlati szempontból is hasznos gondolatokat **Sylvester** Lajos, Kovászna megye szocialista művelődési és nevelési bizottságának elnöke összegezte.

Sz. Z.

A csehszlovákiai Uharske Hradiste városában 1972. október 10—12. között a cseh ULUV (Művészeti népi alkotások központja) rendezésében **nemzetközi kékfestő konferenciára** került sor. Lengyel, NDK-beli, bolgár, svájci és magyar tudományos kutatók és gyakorlati szakemberek vettek részt a tanácskozáson a hazaiakon kívül. Az első napon a csehszlovákiai kékfestő központok anyaga került feldolgozásra, s e témában H. **Johnova** előadása volt a legtanulságosabb. A második nap külföldi előadók tartottak előadást. A baseli R. **Boser** az afrikai kékfestő jellegű anyagokról szólt, G. **Reitz** (Drezda) az utolsó NDK-beli formakészítő műhelyről számolt be. **Domonkos Ottó**, soproni múzeumigazgató a magyarországi kékfestő mesterség történetét vázolta, **Varga Marianna**, a HISZÖV Népművészeti Osztályának vezetője a magyar kékfestő hagyományok népi iparművészeti felhasználásáról tartott előadást. A tanácskozás tudományos jelentősége mellett figyelemre méltó volt a kékfestő hagyományok mai divattervezési és iparművészeti szempontú felhasználása vonatkozásában is.

K. P.

Nemzetközi kongresszusok 1973-ban

Az **antropológiai és etnológiai tudományok IX. nemzetközi kongresszusát** 1973. augusztus 28. és szeptember 8. között Chicagóban rendezik meg. A kongresszus elnöke Sol **Tax** professzor — akit többszöri magyarországi látogatása révén, s mint a Current Anthropology szerkesztőjét számos magyar kolléga ismer —, főtítkára Lawrence **Krader** professzor, akinek a közép-ázsiai nomád népekre, illetve az európai parasztságra vonatkozó kutatásai szintén visszhangot váltottak ki a hazai kutatásban.

Minden nemzetközi kongresszus alkalmat kínál a szakterület helyzetének, kurrens törekvéseinek világméretű áttekintésére. A chicagói kongresszus tervszerűen, tudatosan kíván ezzel a lehetőséggel élni.

Chicagóban a kongresszus szervezésének, a világ minden részéről összegyűlő szakemberek közt a viták, eszmecekerék biztosításának új technikai lehetőségeit kívánják kikísérletezni. Az előző tokiói kongresszuson hozott határozat értelmében a részt vevők előadásaikat nem fogják felolvasni. A gondosan kidolgozott témabeosztás szerint szervezett ülések résztvevői előre megkapják sokszorosítva a témájukra vonatkozó előadásokat, s így együttlétük teljes idejét arra fordíthatják, hogy az előadások szövegével kapcsolatban állást foglaljanak, és áttekintsék az egyes szakterületeken az ismeretek és törekvések jelenlegi állását. A tematikus szekciók előadás- és vitaanyagát a Mouton-kiadó gondozásában, az elő-

zetesen becsült terjedelem alapján 75 kötetben adják ki. Ezek a kötetek témák—szakterületek szerint, kézikönyvszerűen áttekinthetővé tennék az antropológiai ismeretek, kutatások helyzetét 1973-ban.

A kortárs irányzatok és eredmények leltározása mellett a kongresszus szervezői tudatosan törekednek arra is, hogy ez a nemzetközi összefogó a szakterület képviselőiben is, a kívülállóknak is, tehát a rokon tudományágak művelőiben és általában a társadalomban az antropológiai tudományok új arculatát tudatosítsa. Mutassa meg és dokumentálja, hogy a gyarmatbirodalmak keretei közt kialakult etnológia, illetve antropológia, valamint a nemzeti kulturális és politikai feladatokhoz kapcsolóva kibontakozott „nemzeti” néprajz és folklór egyaránt készen áll, hogy hozzájáruljon a „harmadik világban” és a fejlett ipari országokban egyaránt a megoldásra váró társadalmi kérdések tisztázásához. Mutassa meg, hogy az antropológiai tudományok igen sok olyan értékes ismerettel, tudományos módszerrel és eredménnyel rendelkeznek, amelyek eredményesen hozzájárulhatnak a tudományos-technikai forradalom, a modernizáció „emberi költségeinek” csökkentéséhez.

Ahhoz, hogy a kongresszusnak ezek a humanista szellemben kitűzött céljai megvalósuljanak, szükség van arra, hogy az üléseken valóban arányosan legyenek képviselve az antropológiai tudományok művelői a világ minden részéről. A rendező bizottság különös súlyt helyez arra, hogy az egykori gyarmati népek bennszülött kutatói hallathassák hangjukat, és arra is, hogy a kongresszus amerikai telepítése ne legyen akadály a szocialista országok nagyobb arányú részvételének. Chicago és a világ többi része közötti távolság csökkentésére a rendező bizottság tervezi, hogy jutányos árú repülőjáratokat szervez a kongresszusra és vissza.

A kongresszusra készülő magyar delegációt Ortutay Gyula akadémikus vezeti. Számos magyar kutató, így az etnográfusok és folkloristák mellett fizikai antropológusok és régészek küldtek előadászöveget Chicagóba, a személyes részvételt a lehető legnagyobb számban kívánják biztosítani.

H. T.

1973 augusztusában Helsinkiben tartják A néprajzi táplálkozástudományok második nemzetközi konferenciáját. Az eredetileg Krakkóba tervezett ülésrendezésétől Lengyelország szervezési nehézségek miatt visszalépett, s így azt a fenti időpontra a fiatal finn Szálloda- és Vendéglátóipari Múzeum vállalta át. A konferencia az étkezések, étrendek és az ételek választékának regionális rendjét kívánja áttekinteni, fő hangsúllyal Európára. Az 1970-ben Lundban rendezett első konferencia hagyománya

szerint a részvétel feltétele a saját ország anyagának összeállítása a munkaértekezlet fő témájához. Ez első alkalommal „A néprajzi táplálkozástudomány története és jelen állása” volt, és hamarosan gyűjteményes kötetben is olvasható lesz. A második tanácskozás átfogó témájának hasonló kidolgozása jelentősen elősegítheti az európai táplálkozási szokások összehasonlító értelmezését.

K. E.

Az Ethnologia Europaea szerkesztőbizottsági ülése

Az Ethnologia Europaea folyóirat szerkesztőbizottsága évi konferenciáját 1972. július 14—16. között tartotta Münster Westben (NSZK). A vendéglátó ez alkalommal a münsteri egyetem Néprajzi Intézete, illetve annak vezetője, Günter **Wiegmann** professzor volt, aki az Ethnologia Europaea új szerkesztője. A konferencia két részre tagolódott. Részben a folyóirattal kapcsolatos szerkesztési, technikai kérdéseket beszéltük meg. Ezen csak a szerkesztőbizottság tagjai voltak jelen. A konferencia másik részében — különböző meghívottak részvételével — vitával kapcsolatos előadások hangzottak el az etnológiai innovációkutatás problémájáról.

A szerkesztőbizottsági megbeszéléseken megállapodás történt az Otto Schwarz et Co. (Göttingen) kiadóval, aki átveszi a folyóirat kiadásával kapcsolatos munkálatokat, s biztosítja az Ethnologia Europaea rendszeres megjelenését. Az V. kötet az új kiadó gondozásában már meg is jelent. A szerkesztőbizottság leszögezte, hogy a folyóirat szerkesztői és szerkesztőbizottsági tagjai nem országokat képviselnek, hanem azokat tudományos tevékenységük alapján választják a szerkesztőbizottságba. A választás titkos szavazással történik. Kívánatos, hogy az új szerkesztőbizottsági tag előzőleg az Ethnologia Europaea konferenciáján előadást tartson. A münsteri konferencián a szerkesztőbizottság új tagjává választották Bjarne **Stoklund**-ot, a koppenhágai egyetem professzorát. A folyóirat a lehetőségek szerint elvi, módszertani cikkeket közöl, s csak olyan könyvismertetéseket, amelyek mélyebben vitatják meg egy-egy új néprajzi munka jelentőségét. A szerkesztőbizottság szükségesnek tartja, hogy az Ethnologia Europaea kézikönyvsorozata minél előbb megjelenjék, s felkérte a szerzőket munkájuk kéziratának mielőbbi elkészítésére. Foglalkozott az aktív tevékenységet ki nem fejtő szerkesztőbizottsági tagok kérdésével is, akiket Günter Wiegmann kér fel, hogy munkájukkal fokozottabban kapcsolódjanak be az Ethnologia Europaea munkájába.

Széles körű előadássorozatban vitattuk meg az innováció kérdését. **S. Tokarjev** (Moszkva) betegsége miatt Kulturális innováció és kutatása a szovjet etnográfiaiban: elmélet és gyakorlat c. előadását nem tarthatta meg. A problémakörből a következő előadások hangzottak el: **Günter Wiegelmann** (Münster): Innováció és kulturális rendszer, **Gösta Berg** (Stockholm): Néhány kritikai megjegyzés az innovációkutatáshoz, **Barabás Jenő** (Budapest): Innováció és endogén fejlődés, **Gunda Béla** (Debrecen): Innováció és tradíció, **André Varagnac** (Párizs): Az etnológia egy új feladata: a kulturális energológia tanulmányozása, **Alexander Fenton** (Edinburgh: Kasza, sarló és aratógép: innovációs minták Scotlandban, **Matthias Zender** (Bonn): Tradíció és újítás egy alsórajnai ipari településen, **Max Matter** (Zürich): Példa egy nem folytonos befogadásra.

Az előadások keretén belül általában az innováció fogalmának meghatározása körül folyt a vita. Az újítás, a találmány, a belső fejlődés, az iparosodás stb. már évtizedek óta problémája a néprajznak, s nem választhatók el a tapasztalatoktól, a hagyománytól. Mindezek beépülnek a hagyományba vagy hagyománnyá lesznek. Az idevonatkozó gondolatokat különösen tanulságosan demonstrálta **A. Varagnac** előadása. Ő egyetlen falu életében mutatta ki, hogy az elmúlt évtizedekben miképpen szorult vissza a technikai civilizáció következtében a hagyományosan agrárművelés, s miképpen hálózza be a falut az „energológia”. Lehetnek a kultúrában visszatérő motívumok is, amikor a már visszaszorult jelenség valamilyen ok miatt ismét beépül a közösség életébe. **M. Matter** előadása igen szépen demonstrálta ezt a gondolatot egy svájci táj állattenyésztésével kapcsolatban. Erősen opponálta az innováció körüli kutatások újszerűségét **G. Berg**.

Az eszmeцерét igen tartalmas tanulmányút zárta le **Burgsteinfurt** és **Wettringen** környékére, ahol az alsósász háztípus még meglévő maradványait tanulmányozhattuk. Az *Ethnologia Europaea* következő ülése **Koppenhágában** lesz.

G. B.

Finnugrisztikai hírek

M. Sz. Akimova, a finnugor népek embertanának szakavatott ismerője alkotóereje teljében, 56 éves korában, 1971. november 1-én tragikus hirtelenséggel elhunyt. Legfontosabb összefoglaló műve az Ural-vidék és lakosságának etnikai antropológiájával foglalkozott (*Antropológija drevnyego naszilényija Priuralja*. Moszkva. 1968). Több munkájában írt a

magyar etnogenezis embertani vonatkozásairól. Utolsó, poszthumusz művét, amely a tankievkai, feltehetően bolgár—török etnikai jellegű temető embertani leleteinek feldolgozását tartalmazza, Budapesten adják ki.

Religioznüe predsztavlenyija i obrjadü narodov Szibiri v XIX.-nacsale XX. veka. (Leningrád, 1971. 300 oldal) c. gyűjteményes munka (Szibéria népeinek vallási elképzelései és ritusai a XIX. században és a XX. század elején) 1972. decemberében jelent meg. Az SZTA Néprajzi Intézetének leningrádi Néprajzi és Antropológiai Múzeuma (MAE) munkatársai évkönyvük XXVII. számát, intézményükben a 30-as években dolgozó, s a nemrég elhunyt neves obi-ugor kutató, V. N. **Csernyecov** (1905—1970) emlékének ajánlották. Az I. P. **Potapov** és Sz. V. **Ivanov** szerkesztésében megjelent tanulmánykötetből a magyar néprajzkutatók különös érdeklődésére tarthat számot mindenek előtt Z. P. **Szokolova** részletes, fényképekkel illusztrált tanulmánya, vogul—osztják legközelebbi nyelvrokonaink kultikus-vallásos elképzeléseiről. Ezenkívül N. F. **Prütkova** cikke, az obi-ugorok hagyományos ruházódásáról, valamint E. D. **Prokofjeva** írása Szibéria népeinek sámán-öltözékeiről érdemes különleges figyelemre.

Problemü archeológii i drevnyej isztori ugrov (Az ugorok őstörténetének és régészetének problémái). Szovjet és magyar tudósok közreműködésével készülő kötet, mely az ugor népek etnogenezisének és kultúrájuk kialakulásának kérdéseivel foglalkozik. 1973 elején fog megjelenni Moszkvában. A munkában Nyugat-Szibéria, Káma-vidék és a Középvölga-mellék népeinek vizsgálata mellett több cikk foglalkozik a magyar honfoglalás problematikájával is. Magyarországon egy hasonló jellegű és témájú, német nyelvű tanulmánykötet előkészítése folyik **Erdélyi István** szerkesztésében, amely a *Studia Archeologica* sorozatban fog megjelenni.

A moszkvai, leningrádi és novoszibirszki szovjet kutatók komplex jellegű monográfiát írtak az uráli nyelvcsaládhoz tartozó, Északkelet-Szibériában élő archaikus kultúrájú, néhány száz fő létszámú népről, a jukagirokról. Az unikális néprajzi, nyelvészeti, embertani és régészeti anyagot tartalmazó tanulmánykötet szerkesztője A. P. **Okladnyikov** akadémikus, az SZTA novoszibirszki Akadémiai Intézet igazgatója. A jukagirok múlt századi tradicionális műveltségéről szóló fejezet szerzője Sz. I. **Gurvics**, a moszkvai Néprajzi Intézet északi népek kutatásával foglalkozó osztályvezetője. A kötet előreláthatólag 1973-ban jelenik meg.

V. P.

Kiadványok a Szovjetunióból

Karpatszki Szbornyik (Moszkva, 1972). A Nemzetközi Kárpát Bizottság szövet tagozatának munkáját reprezentáló tanulmánykötetet a moszkvai néprajzi intézet adta ki. A főszerkesztő Ju. V. **Bromlej** akadémikus, munkatársai a szerkesztésben N. **Gracianszkaja**, P. **Prilipko** és G. **Gerskovics** voltak. A kötetben megjelent tanulmányok a pásztorélet, az építkezés, a viselet és a folklór köréből merítik témájukat. A hucul havasi legeltetésről, planinai pásztorokodásról **Mandibula**, a rahói járás pásztorokodási tradícióról **Tivodar** közölt tanulmányt. A hucul planinák lakó- és gazdasági épületeiről írt **Mogütics**, az ukrán Kárpátok népi építészetét **Gosko**, a lemko népi építészetét — az egyetlen külföldi szerző — **Reinfuss** elemzi cikkében. A rahói járás hucul népviseletéről **Poljanszkaja**, a bojkó viseletek néprajzi sajátosságairól **Matejko** dolgozatát találjuk a kötetben. A hucul művészi fémművességről figyelemre méltó anyagot közöl **Szuha**, a szovjet Kárpátalja folklójának gyűjtési és kutatási problémáit az időközben elhunyt **Lintur** veszi számba. A nemzeti kisebbségek közül a kárpátaljai magyarok etnikai sajátosságairól **Grozдова**, a szlovákok jelenkori kulturális folyamatairól **Gracianszkaja**, a németek etnokulturális fejlődési folyamatairól pedig **Filimonova** és **Sun** közös dolgozatát olvashatjuk.

P. K. A.

Az SZTA N. N. **Mikluho-Maklaj**-ról elnevezett, moszkvai Néprajzi Intézete 1971-től kezdődően új évkönyvet bocsájt ki **Rasszok és Népek**, **Rasszui i Narodi** címmel, amely főleg a jelenkori etnikai problémákkal foglalkozik, részben elméleti, részben pedig empirikus szinten. A megjelent első kötet legérdekesebb írása Ju. V. **Bromlej**nek, az intézet igazgatójának tanulmánya: Az etnosz (etnikum) fogalmának jellemzéséhez. Szerinte az etnikum fő jellemzője az etnikai öntudat, bizonyos kulturális jelenségek, pszichikai sajátosságok, önelnevezés, esetleg a nyelv, valamint az adott etnikai csoport magasfokú „endogám zártsága”, amely végeredményben a kulturális, nyelvi stabilitást biztosítja, és egyben a genetikai határok kialakításában az etnikumnak antropológiai értelemben vett populációs jelleget ad (izolátum, dem stb.). Összefoglalja és egyben tovább is fejleszti a szovjet néprajzban az utóbbi években az etnikum problematikája körül folyó és új eredményeket hozó vitákat. — Az 1972. évi második évkönyvben figyelemre méltó S. A. **Aratyunov** és N. N. **Cseboksarov** közös cikke (Az információ-átadás, mint az emberiség etnoszociális és biológiai csoportjai létezésének mechanizmusa), amely a

kommunikációt, mint az etnikumot determináló mechanizmust határozza meg.

V. F. Gening: *Etniceszkije processzü v pervobütnosztji* (Etnikai folyamatok az őskorban. Szverdlovsk. 1970. 126 oldal). A régész szerző, aki a finnugor népek régészetének neves kutatója, a világ különböző archaikus kultúrájú népeinek etnográfiai anyagát felhasználva próbálta meg egy-egy rendszerbe foglalni és rekonstruálni a különböző népcsoportok között az ősközösségi korban végbemenő, s a jelenlegitől lényegesen eltérő etnikai folyamatokat, valamint a kapitalizmus előtti gazdasági-társadalmi formációkra jellemző etnikai közösségek típusait. Az etnikum kialakulásának kulturális, gazdasági, szociális, nyelvi és territoriális meghatározói mellett, különös figyelmet szentel az etnikai közösség (ön)tudatának, amely egyebek között a nép egyik legfontosabb ismérve, és az etnikum stabilitását biztosító „endogám” gyakorlat velejárója. Kitér arra az elméletre is, amely szerint az etnikum formálódása összefüggésbe hozható, az adott csoportnak a helyi ökológiai környezethez való kulturális-gazdasági adaptációjával. Gening csatlakozik Neuszin, Szimjonov, Lasuk és Markov véleményéhez, hogy az ősközösségi társadalmak felbomlása után keletkező társadalmi, gazdasági rendszert sajátos etnikai közösségek jellemezték, amelyek átmenetet képeztek az osztálytársadalmak fejlettebb etnikai típusai felé. Véleménye szerint az uráli nyelvközösség előzménye a késő-paleolitikumi korban az Ural és Kazahsztán akkor elszigetelt területén jöhetett létre.

V. P.

Az Ethnologia Slavica II. és III. kötetéről

A szláv néprajz új fórumának első kötetéről a Néprajzi Hírek 1972. 3—4. számában adtunk hírt. Az újabb kötetek (Bratislava, 1971., 1972., szerk.: J. Podolák, J. Komorovský közreműködésével) a vállalkozás sikeres folytatását mutatják. Magyar szempontból nagy nyereség ez a három világnyelven anyagot adó kiadvány, mert nyelvi elszigeteltségünkön ma még nem segítünk figyelő, szemlélő, fordító szolgálattal. Az újabb két kötet a néprajz sok kutatási területéről, s a szláv népterületek szinte minden tájáról ad anyagot. Az építkezés-kutatók érdeklődését bizonyára felkelti V. Frolec nagyszabású tanulmánya a Duna-medence népeinek építkezéséről és a O. Ganckaja — N. Gracianszkaja moszkvai szerzőpár cikke

NÉPRAJZI HIREK

1973/1.

Tartalom

Társasági hírek

Személyi hírek

Evfordulók — megemlékezések

Tudományos munka

Kiadványok

Kiállítások

Néprajzi ismeretterjesztés — alkalmazott néprajztudomány

Külföldi hírek

NÉPRAJZI HÍREK
ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsblatt der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Péter Kecskés

1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Institutionen,
Ausgaben und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.